

บทที่ 7

เมื่อ “หมากเตะ” เจอ “หมากรุก”:

กระบวนการรื้อสร้างความเป็นลาวจาก “หมากเตะ โลกตะลิ่ง” สู่อำนาจ “หมากเตะรีเทิร์นส”

“ความหมาย” เป็นกระบวนการต่อสู้เชิงอำนาจที่เป็นพลวัต ไม่มีความหมายใดสามารถถูกตรึงเอาไว้โดยไม่เปลี่ยนแปลง แม้ดูเหมือนว่าผู้มีอำนาจคือผู้นิยามความหมายหรือความถูกต้อง แต่แท้ที่จริงแล้วความหมายไม่ได้อยู่ที่ตัวบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ความหมายเป็นเรื่องของปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจของหลาย ๆ ฝ่ายที่มีทั้งการยืนยัน ยอมรับ ต่อรอง และต่อต้านต่อความหมายที่ดำรงอยู่ ไม่มีใครสามารถผูกขาดความหมายได้ ความหมายจึงเป็นสิ่งที่เลื่อนไหลไปตามปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจที่เกิดขึ้น ด้วยเหตุนี้ความหมายจึงไม่ได้เป็น “ความจริง” ที่หยุดนิ่งแต่เป็นกระบวนการประกอบสร้างที่ “ยังไม่แล้วเสร็จ” (process of becoming)

การวิเคราะห์ในบทนี้ ผู้วิจัยได้นำกระบวนการ “รื้อสร้าง” ทางความหมายต่อ “ความเป็นลาว” ที่เกิดขึ้นระหว่างทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยกับชนชั้นปกครองลาว โดยนำข้อมูลจากตัวบทต่าง ๆ ที่เปลี่ยนแปลงไประหว่างภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะ โลกตะลิ่ง” ฉบับก่อนการแก้ไข และ “หมากเตะรีเทิร์นส” ฉบับหลังการแก้ไข มาเปรียบเทียบกัน อันได้แก่ โฆษณาตัวอย่างภาพยนตร์ แผ่นปิดหนัง และสื่อบทภาพยนตร์ เป็นต้น นอกจากนี้ได้นำการให้สัมภาษณ์ของผู้เกี่ยวข้องทั้งฝ่ายไทยและฝ่ายลาว ได้แก่ ทีมงานผู้สร้างภาพยนตร์ ตัวแทนรัฐบาลไทย และเจ้าหน้าที่ระดับสูงของสปป.ลาว มาเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์การรื้อสร้างทางความหมายที่เกิดขึ้น โดยเปรียบเทียบระหว่าง “หมากเตะ โลกตะลิ่ง” ฉบับก่อนการแก้ไข และ “หมากเตะรีเทิร์นส” ฉบับหลังการแก้ไข ว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร เพื่อให้ให้เห็นกระบวนการต่อสู้ทางความหมายต่อคำว่า “ลาว” ที่เกิดขึ้นในมิติการเมืองระหว่างประเทศ

7.1 กระบวนการรื้อสร้าง “ความเป็นลาว” ในภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะ โลกตะลิ่ง”

จากการที่ภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะ โลกตะลิ่ง” ได้ออกฉายรอบสื่อมวลชนในวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2549 โดยมีพิธีเชิญเจ้าหน้าที่สถานทูตลาวในไทยกว่า 20 คนเข้าร่วมชมภาพยนตร์ด้วยนั้น ปรากฏว่าภายหลังการชมรอบสื่อมวลชนเจ้าหน้าที่สถานทูตลาวได้ปรึกษาหารือกันและตัดสินใจรายงานเรื่องราวทั้งหมดต่อ เหียม พมมะจัน เอกอัครราชทูตลาวประจำประเทศไทยว่า

ภาพยนตร์ดังกล่าวอาจส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ลาว-ไทยได้ เพราะเนื้อหาในภาพยนตร์ได้นำเกียรติภูมิของชาตลาวมาทำเป็นเรื่องตลก (คมชัดลึก, 14 พฤษภาคม 2549)

การแก้ปัญหาข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นได้ใช้วิธีการปรึกษาหารือร่วม โดยมีหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องทั้งสองฝ่ายคอยประสานงานกัน เจ้าหน้าที่สถานทูตลาวประจำประเทศไทยได้รายงานเนื้อหาในภาพยนตร์ให้ เหียม พมมะจัน เอกอัครราชทูตลาวประจำประเทศไทยและกระทรวงการต่างประเทศลาวทราบ หลังจากนั้นทางรัฐบาลลาวได้ติดต่อกับกระทรวงการต่างประเทศและสำนักนายกรัฐมนตรีของไทยเพื่อแจ้งปัญหาที่อาจส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ไทย-ลาวหากภาพยนตร์เรื่องดังกล่าวออกฉายต่อสาธารณชน นายสุรพันธ์ เวชชาชีวะ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีจึงได้มอบหมายให้เจ้าหน้าที่ของไทยประสานไปยังบริษัท จีทีเอช จำกัด ซึ่งเป็นบริษัทผู้สร้างภาพยนตร์เรื่องนี้ เพื่อชี้แจงปัญหาที่เกิดขึ้นพร้อมกับแนะนำให้ทีมผู้ผลิตภาพยนตร์เข้าไปพบกับท่านทูตเหียม พมมะจัน เพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะสำหรับการยุติข้อพิพาท เนื่องจากรัฐบาลไทยไม่ต้องการให้เกิดผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ (คมชัดลึก, 15 พฤษภาคม 2549)

ภายหลังการหารือสองฝ่ายระหว่างฝ่ายไทยคือ บริษัทจีทีเอชภายใต้การประสานงานของสำนักนายกรัฐมนตรีและกระทรวงการต่างประเทศของไทย กับตัวแทนชนชั้นปกครองลาวคือสถานเอกอัครราชทูตแห่งสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวประจำประเทศไทยภายใต้ความรับผิดชอบของ เหียม พมมะจัน ทางฝ่ายลาวได้ร้องขอให้คณะผู้ผลิตภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะ โลกตะลึง” ถอดเนื้อหาที่เกี่ยวกับประเทศลาวออกไปทั้งหมด โดยเหียมกล่าวว่าให้สัมภาษณ์สื่อมวลชนหลังการขอเข้าพบของทีมงานผู้สร้างภาพยนตร์เรื่องหมากเตะ โลกตะลึงว่า “กลัวว่าหนังเรื่องนี้จะไปสร้างความกระทบกระเทือนต่อความสัมพันธ์ทั้งสองฝ่าย เพราะถ้าออกฉายไปแล้ว ข้าพเจ้ามีความแน่ใจว่า นักกีฬาลาว ผู้กำกับกีฬาของลาว และประชาชนลาวทั่วไปจะมีความรู้สึกไม่ดีต่อหนังเรื่องนี้ เพราะมันเป็นการเอาเกียรติของชาตลาวมาเป็นหนังตลก” (เหียม พมมะจัน, สัมภาษณ์ในรายการโทรทัศน์ ถึงลูกถึงคน, 15 พฤษภาคม 2549)

การส่งสัญญาณเตือนของชนชั้นปกครองลาวทำให้ทางบริษัทผู้สร้างภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะ โลกตะลึง” ตัดสินใจยุติการฉายอย่างไม่มีกำหนดเพราะไม่ต้องการให้เกิดปัญหาลุกลามใหญ่โตต่อไป ผลการหารือของทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยกับ เหียม พมมะจัน เอกอัครราชทูตลาวทำให้ระดับความตึงเครียดที่มีอยู่ลดลงและเข้าสู่ภาวะปกติเมื่อทั้งสองฝ่ายได้ขอยุติว่า บริษัทผู้สร้างภาพยนตร์ซึ่งได้ลงทุนไปหลายสิบล้านบาทสามารถนำภาพยนตร์เรื่องดังกล่าวออกฉายได้หากเนื้อหาและภาพต่าง ๆ ในเรื่องไม่ได้มีการอ้างอิงถึงประเทศลาว (มติชน, 16 พฤษภาคม 2549) เงื่อนไขดังกล่าวทำให้ผู้สร้างภาพยนตร์เลื่อนกำหนดฉายออกไปและได้ใช้เวลาประมาณ 3 เดือน

พร้อมเงินลงทุนอีก 2 ล้านบาทในการลบคำเรียกว่า “ลาว” และเปลี่ยนเป็น “อาวี” จนแล้วเสร็จด้วยเทคนิคคอมพิวเตอร์ การพากย์เสียงทับ การตัดต่อ และการถ่ายทำใหม่เพิ่มเติมเล็กน้อย ชื่อภาพยนตร์ได้ถูกเปลี่ยนเป็น “หมากเตะรีเทิร์นส” ซึ่งทางบริษัทจีทีเอชได้นำต้นฉบับแก้ไขส่งไปให้สถานทูตลาวตรวจสอบอีกครั้งว่าได้ตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้แล้ว ทางสถานทูตลาวไม่ได้ตอบรับหรือปฏิเสธแต่อย่างใด ทางบริษัทจึงได้นำภาพยนตร์ออกฉายในวันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2549 (ทุกพฐ ทุกแพง, โทรทัศน์, ตุลาคม 2549)

7.1.1 ทัศนยะของกลุ่มผู้ปกครองลาวในการรื้อสร้าง “ความเป็นลาว” ในภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะโลกตะลึง”

การรื้อถอนความหมายลาวออกไปจากตัวบทภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะโลกตะลึง” เป็นการต่อสู้ทางความหมายอย่างหนึ่งของชนชั้นปกครองลาว ดังนั้นการวิเคราะห์เปรียบเทียบความเป็นลาวในภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะโลกตะลึง” กับ “หมากเตะรีเทิร์นส” ที่ได้รับการแก้ไขแล้วจึงมีความสำคัญต่อการวิเคราะห์ทฤษฎีการสร้างความชอบธรรมของชนชั้นปกครองลาวที่มีต่อกระบวนการรื้อสร้าง “ความเป็นลาว” ว่าประเด็นใดที่บ้างถูกต่อต้าน และประเด็นใดบ้างที่ยอมรับเพื่อทำให้เห็นถึงระดับความอ่อนไหวในตัวแปรต่าง ๆ อันจะช่วยป้องกันความขัดแย้งจากการประกอบสร้างความเป็นลาวจากฝ่ายไทยในอนาคตข้างหน้าต่อไป

แม้ว่าความหมายเป็นกระบวนการต่อสู้จากหลายฝ่าย แต่ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการรื้อสร้างความหมายของลาวที่เกิดขึ้นในตัวบทภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะโลกตะลึง” จนทำให้กลายเป็น “หมากเตะรีเทิร์นส” ก็คือเจ้าหน้าที่กระทรวงการต่างประเทศของสปป.ลาว โดยเฉพาะ เขียม พมมะจัน ซึ่งดำรงตำแหน่งเอกอัครราชทูตลาวประจำประเทศไทย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้รวบรวมและอาศัยบทสัมภาษณ์ของ เขียม พมมะจัน และเจ้าหน้าที่ระดับสูงของลาวต่อประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นเพื่อวิเคราะห์ว่ากระบวนการต่อสู้ทางความหมายของชนชั้นปกครองลาวที่มีต่อการประกอบสร้างความเป็นลาวของทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยที่เกิดขึ้นนั้น ได้แสดงทัศนยะอย่างไรกับการรื้อถอนและรื้อสร้าง “ความเป็นลาว” ออกไปจากตัวบทภาพยนตร์เรื่องหมากเตะโลกตะลึง

เขียม พมมะจัน เอกอัครราชทูตลาวประจำประเทศไทย ในฐานะตัวแทนจากรัฐบาลลาวได้ให้สัมภาษณ์ในรายการ โทรทัศน์ “ถึงลูกถึงคน” ต่อกรณีความขัดแย้งลาว-ไทยที่เกิดจากภาพยนตร์เรื่องหมากเตะโลกตะลึง เมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2549 จากการสัมภาษณ์พบว่า การต่อสู้ทางความหมายของชนชั้นปกครองของลาวที่มีต่อการประกอบสร้างความเป็นลาวของทีม

ผู้สร้างภาพยนตร์ไทยนั้น ได้อ้างเหตุผลในการสร้างความชอบธรรมต่อการรื้อสร้าง “ความเป็นลาว” ที่ถูกเข้ารหัสเอาไว้ในวัฒนธรรมเรื่องหมากเตะโลกตะลึง ดังนี้

ภาพที่ 7.1

แสดงภาพ เหี้ยม พมมะจัน เอกอัครราชทูตลาวประจำประเทศไทย
ให้สัมภาษณ์ในรายการโทรทัศน์ “ถึงลูกถึงคน”

ที่มา: รายการ “ถึงลูกถึงคน” ทางสถานีโทรทัศน์โมเดิร์นไนน์ทีวี (โทรทัศน์, 15 พฤษภาคม 2549)

1) การอ้างเรื่องโลกความจริง

ก่อนเปิดเข้าเรื่อง “หมากเตะโลกตะลึง” ผู้สร้างภาพยนตร์ได้พิมพ์ข้อความในหนังสือว่า “ภาพยนตร์เรื่องนี้เป็นเพียงเรื่องสมมติ บุคคล สماعคม องค์กร สถานที่ และเหตุการณ์ต่าง ๆ ในเรื่องล้วนจินตนาการขึ้นเพื่อความบันเทิงแก่ผู้ชมเท่านั้น” (หมากเตะรีเทิร์นส, ดีวีดี, กุมภาพันธุ์ 2550) แม้ทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยได้อ้างว่าภาพยนตร์นี้เป็นเรื่องสมมติ (fiction) แต่ทาง เหี้ยม พมมะจัน เอกอัครราชทูตลาวประจำประเทศไทยได้โต้แย้งว่ารูปสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ถูกอ้างอิงส่วนใหญ่มาจากโลกจริง (real world) ได้แก่ ชื่อประเทศ เมืองหลวง ชงชาติ ตัวหนังสือ ชื่อทีมชาติ และเพลงชาติ เหี้ยมให้สัมภาษณ์ในรายการโทรทัศน์ “ถึงลูกถึงคน” ว่า “มันไม่ใช่เรื่องสมมติ เป็นเรื่องจริง เพราะว่าชงก็เป็นชงลาวจริง ๆ ชงที่ติดเสื้อก็เป็นชงลาวแท้ ๆ...เพลงก็เป็นเพลงชาติลาวแท้ๆเลย เนื้อก็เป็นเนื้อที่พวกเขาร้องกันทุกวัน มันไม่ใช่เหตุการณ์สมมติไปแล้ว” (เหี้ยม พมมะจัน, สัมภาษณ์ในรายการโทรทัศน์ ถึงลูกถึงคน)

ด้วยเหตุดังกล่าว คนลาวจึงยอมรับไม่ได้ว่าเหตุการณ์ในภาพยนตร์เป็นสิ่งที่สมมติเหี้ยม ได้กล่าวอีกว่า “ถ้าเป็นประเทศอื่น ประเทศสมมติ เอ บี ซี ดี ก็บ่ว่า แต่เนี่ว่าลาว แล้วเวลาฉายแข่งกันอยู่ที่เวียงจันทน์ก็ไปฉายเอาภาพเวียงจันทน์เลย อนุสาวรีย์ก็แม่น สนามกีฬาของเวียงจันทน์เลย มันบ่แม่นสมมติไปแล้ว” (เหี้ยม พมมะจัน, สัมภาษณ์ในรายการโทรทัศน์ ถึงลูกถึงคน)

ภาพที่ 7.2

แสดงฉากในภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะ โลกเตะลิง” ที่มีการอ้างอิงสัญลักษณ์ต่าง ๆ ของ “ลาว”

ที่มา: สกู๊ปภาพยนตร์ เพลงประกอบภาพยนตร์ และตัวอย่างภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะ โลกเตะลิง” (วิดิทัศน์, พฤษภาคม 2549)

ด้วยเหตุนี้ ข้อเสนอแนะสำคัญของกลุ่มชนชั้นปกครองลาว ที่ฝากไว้ให้กับผู้สร้างภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะ โลกเตะลิง” ก็คือ การลบรูปสัญลักษณ์ของ “ลาว” ออกไปจากตัวบททั้งหมด ดังที่ เขียม พมมะจัน ได้ให้สัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า “จะแก้อย่างไรก็แล้วแต่ เอาชื่อของลาว เอาธงของลาวออกจากเรื่องไป ชื่อที่พูดว่าทีมลาวก็เอาออกไป ทีมเอ ทีมบี ก็ว่ากันไป แต่บใช้ทีมลาว แล้วธงชาติที่ติดเสื้อนักกีฬา ก็ให้เอาออกไป เพลงชาติที่ร้องก่อนเตะ ก่อนลงแข่ง ก็เอาเพลงชาติที่สมมติขึ้นมาแทน” (เขียม พมมะจัน, สัมภาษณ์ในรายการ โทรทัศน์ ถึงลูกถึงคน)

จากข้อมูลการสัมภาษณ์ที่กล่าวมาข้างต้นพบว่า ข้ออ้างของชนชั้นปกครองลาวที่นำไปสู่การ “รื้อสร้าง” ตัวบท ก็คือ รูปสัญลักษณ์ (signifier) ที่เกี่ยวกับเรื่อง “สัญลักษณ์ประจำชาติ” (national identity) แม้ในภาพยนตร์ประกอบไปด้วยรูปสัญลักษณ์ต่าง ๆ มากมายทั้งที่ถ่ายทำจากโลกของจริง การสร้างขึ้นมาใหม่ และการดัดแปลงใหม่บางส่วนอย่างแยกไม่ออกว่าสิ่งไหนจริงสิ่งไหนลวง แต่ข้อเรียกร้องสำคัญสูงสุดที่ถูกอ้างอิงขึ้นมาว่าให้ลบสัญลักษณ์ “ความเป็นลาว” ออกไปนั้น อิงอยู่กับรูปสัญลักษณ์ที่เป็นสัญลักษณ์ประจำชาติเกือบทั้งสิ้น ดังนั้น ผู้วิจัยมองว่า “ความเป็นลาว” ที่ชนชั้นปกครองลาวให้ความสำคัญอย่างสูงก็คือความเป็นลาวแบบ “ชาตินิยม” ซึ่งต่างจากผู้สร้างภาพยนตร์ไทยที่ได้ใช้จุดยืนแบบทุนนิยมเข้าไปประกอบสร้างความเป็นลาวขึ้นมาในตัวบท จึงทำให้ขาดความละเอียดอ่อนต่อ “ความเป็นชาติ” ในการนำรูปสัญลักษณ์เหล่านั้นมาใช้สร้างความหมายในโลกจินตนาการของภาพยนตร์ เนื่องจากสัญลักษณ์ประจำชาติเป็นสัญลักษณ์ที่ได้รับการยอมรับสูงมีลักษณะค่อนข้างตายตัวและยึดแน่นอยู่กับสิ่งเดิม การสอดใส่จินตนาการหรือความหมายใหม่เข้าไปจึงทำได้ยากและมีโอกาสถูกต่อต้านได้ง่ายดังกรณีปัญหาที่เกิดขึ้น ด้วยเหตุนี้ แม้ว่าผู้ผลิตอ้างว่าเป็นเรื่องที่สร้างขึ้นจากจินตนาการ แต่โลกของสื่อกับโลกความเป็นจริงมีการยึดโยงกันอยู่ โลกจินตนาการไม่สามารถตัดขาดออกจากโลกความเป็นจริงได้ทั้งหมด เพราะจินตนาการต่างๆ ภายในตัวบทต้องเกาะเกี่ยวอยู่กับรูปสัญลักษณ์ของโลกความเป็นจริงบ้างไม่มากก็น้อย และนี่คือ อำนาจของ

สื่อบันเทิงที่สามารถไหลกลับเข้าไปสู่การรับรู้ในโลกความเป็นจริงที่ทำให้เกิดการต่อสู้ “ความจริง” ขึ้นมาได้

2) การอ้างเรื่องการประกอบสร้างความหมายที่ไม่ตรงกับความเป็นจริงของลาว

ประเด็นที่ผู้นำฝ่ายลาวหยิบยกมาอ้างก็คือ ภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะโลกตะลึง” สร้างเรื่องไม่ตรงกับข้อเท็จจริงของคนลาว ได้แก่ รัฐบาลลาวมีการบริหารจัดการและงบประมาณส่วนหนึ่งในการดูแลนักกีฬาทีมชาติไม่ได้ปล่อยไปตามยถากรรม คนลาวมีความเป็นน้ำใจนักกีฬาไม่เคยมีการวิ่งไล่ชกกรรมการตัดสินด้วยความไม่พอใจ และอื่นๆ ซึ่งสามารถเปรียบเทียบในประเด็นหลัก ๆ ได้ดังนี้

ตารางที่ 7.1

แสดงเปรียบเทียบการประกอบสร้างความเป็นลาวจากผู้ผลิตภาพยนตร์ไทยและชนชั้นปกครองลาว

การประกอบสร้างความหมายจากผู้ผลิต ภาพยนตร์ไทย	การประกอบสร้างความหมายจากชนชั้น ปกครองลาว
ลาวไม่มีการบริหารจัดการด้านกีฬาที่ดี	ลาวมีหน่วยงานรัฐบาลรับผิดชอบด้านกีฬาเหมือนกับประเทศอื่น ๆ
ลาวยากจน ต้องให้คนอื่นเข้าไปช่วยเหลือทุกด้าน	ลาวมีข้อจำกัดด้านทุน บุคลากร และความรู้ แต่ไม่ถึงกับไม่มีเลย
ลาวไม่มีนักกีฬาทีมชาติมืออาชีพ	ลาวมีนักกีฬาทีมชาติมืออาชีพที่ได้รับการดูแลฝึกซ้อมมาดี
ลาวมีนักกีฬาที่ขี้เกียจ อ่อนซ้อม ไม่จริงจัง ชอบใช้ความรุนแรง	ลาวมีนักกีฬาที่จริงจัง ขยัน อดทน มีน้ำใจนักกีฬา
ลาวพยายามวิ่งตามกระแสทุนนิยมโลกอย่างเต็มที่	ลาวพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ตามอัตภาพ ไม่ต้องการเปลี่ยนเป็นวัตถุนิยมหรือทุนนิยมสุดโต่ง

เหียม พมมะจัน เอกอัครราชทูตลาวประจำประเทศไทย ได้โต้แย้งว่าเนื้อหาในเรื่องมีการสร้างไม่ตรงกับข้อเท็จจริงของลาวหลายประการว่า “ยกตัวอย่าง การฝึกแอบเอาเข้าคู้แน่นแข็ง แล้วจี้มูกมันแข็ง เหมือนนักกีฬาลาวบ่เคยพบอากาศหนาวสักเดือนเดียว หรือว่าอื่นๆ ตะบอลแล้ว โคนจมูกเลือดออก หรือว่าซ้อมผม บ่มีผมก็ต้องซ้อมจนจ๊กกะแ้ นีมัน โกงกับนิสัยคนลาว” (เหียม พมมะจัน, สัมภาษณ์ในรายการโทรทัศน์ ถึงลูกถึงคน)

เหี่ยมปฏิเสธอัตลักษณ์ความเป็นลาวที่ทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยสร้างขึ้นผ่านทีมฟุตบอลชาติลาวโดยกล่าวว่า

“การเริ่มต้นเนี่ย เริ่มต้นที่ว่า ลาวนี้ทุกซั๊ก ลาวนี้ก็พาก็ไม่มีการพัฒนา เจ้คนไทยที่ถูกลือตเตอร์นี่นะ เอาเงินไปสร้างทีมลาวเลย ที่จะไปบอลโลก แล้วนักกีฬาที่เจ้ไปหามาอะ...ก็ไปเอากะเหรี่ยงอยู่ในป่า...คนที่ขายแตงโม...เด็กที่มันเล่นสเก็ตอยู่ตามถนน...เอามาเป็นทีมชาติลาว มันเป็นแบบว่าลาวบ่มีนักกีฬาเลยนะ...ทั้งๆ ที่ของเขา มันก็มีทีม มีนักกีฬาเหมือนกัน...แต่เนี่ย(สร้างให้)ลาวบ่มีอียังหมดเลย...ไค้ซไปเอามาจากไทย เมเนเจอร์จากไทย กู้จากไทย แพทย์ประจำทีมจากไทย...คือรัฐบาลลาวบ่ได้ดูแลเรื่องกีฬาให้ประชาชนมีหน้ามีตา บ่มีทีมของตัวเอง ต้องเป็นเจ้ที่ถูกลือตเตอร์ไปสร้างทีมให้” (เหี่ยม พมมะจัน, สัมภาษณ์ในรายการ โทรทัศน์ ถึงลูกถึงคน)

ภาพที่ 7.3

แสดงภูมิหลังของนักฟุตบอลทีมชาติลาวในภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะโลกตะลึง”

เด็กขายแตงโมในตลาด   กะเหรี่ยงชาวเขา   คนจับสุนัขจรจัด   อีพฮอพข้างถนน

ที่มา: สกู๊ปภาพยนตร์ เพลงประกอบภาพยนตร์ และตัวอย่างภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะโลกตะลึง”

(วีดิทัศน์, พฤษภาคม 2549)

ชนชั้นปกครองลาวได้ยืนยันว่ารัฐบาลมีการดูแลนโยบายทางด้านกีฬา แต่ก็ยอมรับว่าลาวมีทุนจำกัดทั้งด้านเงินทุนและความรู้ด้านวิชาการ

“ทีมชาติเฮาก็มี การดูแลของรัฐบาลเราก็มี บ้านเฮาก็มีนโยบาย แน่นอน บ้านเฮามีทุนจำกัด จำกัดทางด้านวิชาการ แต่เฮาก็รับรู้ว่าเราอยู่ตรงนี้ เราก็พอใจสิ่งที่เฮาคูแลกัน บ่ได้ทะเยอทะยานต้องไปถึงบอลโลก เฮาก็คิดว่าเฮาแข่งอยู่ในประเทศมิตรเพื่อนบ้าน อาเซียนเอย ซีเกมส์เอย มันก็เป็นความพอใจของเฮาแล้ว” (เหี่ยม พมมะจัน, สัมภาษณ์ในรายการ โทรทัศน์ ถึงลูกถึงคน)

ภาพที่ 7.4
แสดงภาพกลุ่มคนไทยที่เข้าไปสนับสนุนทีมฟุตบอลชาตินลาว
ในภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะโลกตะลึง”

เจ๊มิ่ง ผู้ออกเงินให้ทั้งหมด

พงศักรินทร์ ทำหน้าที่โค้ช

ทีมงานคนไทยที่มาช่วยฝึกซ้อม

ที่มา: สตู๊ปภาพยนตร์ เพลงประกอบภาพยนตร์ และตัวอย่างภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะโลกตะลึง”
(วีดิทัศน์, พฤษภาคม 2549)

นอกจากนี้ บุคลิกลักษณะของตัวละครลาวในภาพยนตร์ก็ถูกชนชั้นปกครองลาวต่อต้านด้วยเช่นกัน โดยลาวอ้างว่าตัวบทได้สร้างให้นักกีฬาลาวเป็นคนขี้เกียจไม่ยอมฝึกซ้อม จนต้องปล่อยฝูงสุนัขให้มาวิ่งไล่ หรือว่าฝึก ๆ อยู่ก็หาเบียร์กินโดยไม่มีความตั้งใจจริง แต่หากมีเงินมาล่อหรือ “อัดฉีด” เข้าไปกลับมีความกระตือรือร้นขึ้นมา ยิ่งไปกว่านั้นเมื่อทีมชาติลาวต้องแข่งกับทีมจากต่างชาติ นักฟุตบอลลาวอยากซ้อมผมทองให้ดูเหมือนฝรั่ง และหากไม่พอใจกรรมการในสนามก็วิ่งไล่ชก เป็นต้น ฝ่ายชนชั้นปกครองลาวกล่าวว่า ความขี้เกียจ ความไม่มีระเบียบวินัย ความไม่ตั้งใจจริง ความเห็นแก่เงิน ความอยากเป็นเหมือนต่างชาติ และความรุนแรง เป็นบุคลิกลักษณะที่ไม่ตรงกับข้อเท็จจริงของ “นักกีฬาลาว” และ “คนลาว” ดังที่เหียมให้สัมภาษณ์ตอนหนึ่งว่า “นักกีฬาลาวก็บ่ได้เอาเงินเป็นฐาน เอาที่ใจสร้าง ใจรักชาติ เอาน้ำใจนักกีฬามาเป็นหลัก เหนื่อย แต่ว่าเขากระตือรือร้น บ่ได้ก็บ่เป็นหยั่ง ถ้าเขาทำสุดจิต แต่เนี่ (ภาพยนตร์) มันโยงกับธาตุแท้ของคนลาว” (เหียม พมมะจัน, สัมภาษณ์ในรายการโทรทัศน์ ถึงลูกถึงคน) หรือ “คุณสมบัติของนักกีฬาลาวที่เราต้องสอน ต้องถนอมถ่มตัว เขาเป็นนักกีฬา เขาต้องมีน้ำใจเป็นนักกีฬา เขาอ่อน เขาก็ต้องรู้ว่าเขาอ่อน บ่ต้องไปสร้างความรุนแรงอย่างนั้น นี่มันบ่ตรงกับธรรมชาติของคนลาว” (เหียม พมมะจัน, สัมภาษณ์ในรายการโทรทัศน์ ถึงลูกถึงคน)

ภาพที่ 7.5

แสดงบุคลิกของคนลาวในภาพยนตร์ที่ เขียม พมมะจัน อ้างว่าไม่ตรงกับความจริงของคนลาว

อารมณ์ร้อน ก็เกียจจนต้องมีหมาวิ่งไล่ เจ้มั่งใช้เงินสิบล้านจูงใจ นักบอลลาวเฮ สู้เพื่อเงิน
ที่มา: สตูดิโอภาพยนตร์ เพลงประกอบภาพยนตร์ และตัวอย่างภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะ โลกเตะลิง”
(วิดิทัศน์, พฤษภาคม 2549)

จากที่กล่าวมาข้างต้นเห็นได้ว่าชนชั้นปกครองลาวมองว่าภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะ โลกเตะลิง” ได้สร้างความหมายให้ลาวคือยกว่า ไทย คือเป็นตัวตลก และค่อยพัฒนาไปทุกด้าน เช่น ลาวถูกสร้างควมหมายว่าไม่มีบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถ แม้แต่นักกีฬาทีมชาติลาวยังต้องไป ความหาตามป่าเขาและท้องถนน เช่น กะเหรี่ยงที่อยู่ในป่า คนขายแตงโม และเด็กเล่นสเก็ตบอร์ด ตามถนนที่พูดแสดงภาษาอังกฤษตลอดเวลา คนพวกนี้ถูกเอามาฝึกเป็นนักกีฬาทีมชาติลาว ทั้ง ๆ ที่ ความเป็นจริงรัฐบาลลาวก็มีนโยบายการบริหารจัดการนักกีฬาทีมชาติของตนเองเหมือนกับประเทศ อื่นๆ เช่น มิงบประมาณของรัฐบาลดูแล มีการดูแลนักกีฬา มีทีมชาติ และมีผู้ฝึกสอน เป็นต้น หรือ การสร้างบุคลิกลักษณะของตัวละครลาวที่ขัดแย้งกับบุคลิกลักษณะคนลาว เช่น การสร้าง ความหมายว่า “ลาวชอบใช้ความรุนแรง” ได้แก่ จากชกกรรมการผู้ตัดสิน และจากการเตะลูก ฟุตบอลโดนจมูกเลือดออก การสร้างความหมายว่า “ลาวเห็นแก่เงิน” ได้แก่ จากการ “อัดฉีด” เงิน ให้กำลังใจ การสร้างความหมายว่า “ลาวเฉื่อยชา” จนต้องให้นักกีฬาลาวไปวิ่งไล่ฝูงสุนัข เป็นต้น เขียม พมมะจัน กล่าวว่าบุคลิกลักษณะคนลาว ไม่ได้เป็นเช่นนั้น นักกีฬาลาวมีวินัย อดทน ขยัน อ่อน น้อมถ่อมตน มีน้ำใจนักกีฬา ไม่ใช่ความรุนแรงตัดสินปัญหา และคนลาวรักชาติด้วยใจ นักกีฬาลาว จึงสู้สุดใจโดยไม่ต้องใช้เงินล่อ หรือภาษาไทยที่เรียกว่า “อัดฉีด” เข้าไป ดังนั้น ข้ออ้างของชนชั้น ปกครองลาวในการสร้างความชอบธรรมเพื่อ “เรือสร้างควมหมาย” ความเป็นลาวในดัวบท ภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะ โลกเตะลิง” ก็คือ การใช้ข้อเท็จจริงและประสบการณ์ตรงของลาวมา คัดจ้างกับจินตนาการที่ถูกสร้างขึ้นจากทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทย โดยความหมายในดัวบทที่ว่าด้วย “ความด้อยพัฒนาของประเทศลาว” และ “บุคลิกลักษณะที่ไม่ดีของคนลาว” ส่วนใหญ่ถูกต่อต้าน/ ต่อรองจากชนชั้นปกครองลาว ลาวต่อรองความหมายเรื่อง “การด้อยพัฒนา” ว่าลาว “มี” ข้อจำกัด ด้านเงินทุน บุคลากร และความรู้ แต่ไม่ได้หมายถึงเป็นประเทศด้อยพัฒนาที่ “ปราศจาก” ทุกสิ่งทุก

อย่างแบบที่ไทยสร้างความหมายขึ้นมา ลาวพัฒนาประเทศไปตามศักยภาพเท่าที่มีอยู่และมีความสุขอยู่ได้ตามอัตภาพ สำหรับความหมายเรื่อง “บุคลิกลักษณะคนลาว” ถูกสร้างขึ้นในเชิงนิเสธหรือเป็นคู่ตรงข้ามกับความหมายที่ไทยสร้าง เช่น จี้เกียจ-ขยัน เห็นแก่เงิน-ทำด้วยใจ และไม่มีความเป็นน้ำใจ นักกีฬา-มีความเป็นน้ำใจนักกีฬา เป็นต้น การอ้างบุคลิกลักษณะของชนชั้นปกครองลาวส่วนใหญ่ล้วนเป็นการอ้าง “ความจริง” บนพื้นฐานของเรื่องจริยธรรมทั้งสิ้น

3) การอ้างสำนึกร่วมของคนในสังคม

ชนชั้นปกครองลาวอ้างว่าชาติไหน ๆ ก็ต้องรักและเทิดทูนชาติของตนเองไม่ต้องการให้ใครมาพุดจาพาดพิงในเชิงดูถูกดูหมิ่น การทำลายศักดิ์ศรีของชาติอื่นย่อมทำให้มวลชนผู้รักชาติก่อการประท้วงด้วยวิธีรุนแรงขึ้นมาได้ “มันมีบทเรียนมาก่อนแล้ว ก่อนนี้มันมีเรื่องที่ไม่ใหญ่โตขนาดนี้ มันก็ยังมีเรื่องกัน เพียงแต่นักร้องไปดูถูกคนลาวก็ยังมีการเผาซีดีของนักร้องคนนั้น มีการประท้วง มีการเดินขบวนในถนนขึ้นมา แต่อันนั้นมันเรื่องเพียงแต่เรื่องน้อย ๆ...” (เหี่ยม พมมะจัน, สัมภาษณ์ในรายการ โทรทัศน์ ถึงลูกถึงคน) แต่สำหรับกรณียาพยนตร์เรื่องหมาทะเล โลกตะลึง ที่สร้างให้นักกีฬาลาวและคนลาวเป็นตัวตก ถือเป็นเรื่องเกี่ยวกับการดูถูกดูหมิ่นชาติลาวโดยตรง หากภาพยนตร์ออกฉายไปย่อมต้องเกิดปัญหาใหญ่แน่นอน โดยเหี่ยมกล่าวว่า

“เศรษฐกิจเราก็จำกัด บุคลากรเราก็จำกัด หรือว่าวิชาการมันก็จำกัด แล้วเอามาเป็นประเด็นตลกเฮฮาเพื่อให้ผู้เบื่งม่วนชื่น...แล้วทุกคนก็มีชาติใจใหม่ ก็ต้องมีความรักชาติของตัวเอง รักเกียรติของชาติตัวเอง จะทุกข์จะยาก จะน้อยจะใหญ่ ทุกคนก็คิดว่าจะต้องรักชาติของตัวเอง มีเกียรติของตัวเอง ตรงนั้นมันจะไปตำจิตใจของคนลาวถ้าฉายออกไป...อันนี้เป็นเรื่องใหญ่ของชาติ (เน้น) นะ...คนลาวแท้ ๆ ไปดูแล้วจะต้องมีความรู้สึกแรง โดยเฉพาะนักกีฬาลาว ถัดมาก็เป็นผู้รับผิดชอบด้านกีฬาของลาว ต่อไปก็ประชาชนลาวทั่วไป” (เหี่ยม พมมะจัน, สัมภาษณ์ในรายการ โทรทัศน์ ถึงลูกถึงคน)

ทางชนชั้นปกครองลาวได้อ้างกรณีศิลปินไทยพุดจาถูกคนลาว ก็ยังทำให้คนลาวเดินขบวนประท้วงและเผาซีดีของนักร้องไทยคนนั้น แต่กรณีนี้เป็นเรื่องใหญ่กว่าเพราะเป็นการดูถูก “ชาติลาว” โดยตรง เนื้อเรื่องในภาพยนตร์เรื่อง “หมาทะเล โลกตะลึง” ได้สร้างนักกีฬาทีมชาติลาวกลายเป็นตัวตกซึ่งถือเป็นการดูถูกดูหมิ่นคนลาวทั้งชาติ เช่น ฉากนักฟุตบอลลาวอยู่ในตู้แช่เย็นจนน้ำมูกแข็งเพื่อฝึกทนหนาว ฉากซ้อมผมสีทองเพื่อทำให้ดูอินเตอร์ และฉากซ้อมขนรักแร้เป็นสีทอง

เป็นต้น ภาพเหล่านี้ทำร้ายความรู้สึกของคนลาว เพราะนักกีฬาที่คือตัวแทนของคนทั้งชาติ การนำตัวแทนของชาติอื่นมาล้อเล่นแบบนี้ถือเป็นการไม่ให้เกียรติกัน นอกจากนี้ แก่นเรื่องได้สร้างขึ้นมาจากจุดยืนของคนไทยที่มองว่าลาวเป็นประเทศเล็กๆ ด้อยพัฒนา เศรษฐกิจตกต่ำ การกีฬาแล้วหลัง ทูมมีจำกัดทั้งทุนทรัพย์ ทุนทรัพย์การบุคคล และทุนความรู้ แม้ผู้สร้างภาพยนตร์อ้างว่าเนื้อเรื่องได้ยกย่องให้ทีมชาติลาวได้ไปฟุตบอลโลกในท้ายที่สุด แต่กระบวนการเล่าเรื่องนั้นไม่ได้เริ่มจากว่าลาวสมควรที่จะไปฟุตบอลโลกได้ด้วยตนเอง การเริ่มต้นได้สร้างความหมายให้ลาวทุกซอก ไร้อิทธิพลและไม่มีการพัฒนา จำเป็นต้องได้รับความช่วยเหลือจากคนไทยในทุก ๆ ด้าน พร้อมกับนำเสนอด้วยโศกนาฏกรรมเพื่อเป็นการสร้างความชอบธรรมว่า “ลาวไปบอลโลก” เป็นได้แค่เรื่องตลกขำขันเท่านั้น การดูหมิ่นศักดิ์ศรี “ชาติลาว” เช่นนี้ย่อมนำไปสู่ปัญหาที่ลุกลามใหญ่โตแน่นอน เพราะเพียงมีการฉายตัวอย่างภาพยนตร์เรื่องนี้ในโรงภาพยนตร์ของลาว ทันทีที่ตัวอย่างภาพยนตร์จบลง ผู้ชมต่างตะโกนโห่ร้องด้วยความไม่พอใจ จนเจ้าของโรงภาพยนตร์ต้องสั่งถอดตัวอย่างภาพยนตร์เรื่องนี้ออกจากผังทันที รวมทั้งปลดภาพโปสเตอร์โฆษณาตามสถานที่ต่างๆ ออกด้วย (หมากเตะริเทิร์นส, ดีวีดี, กุมภาพันธ์ 2550) นอกจากนี้ตัวอย่างภาพยนตร์ได้ออกอากาศผ่านทางสถานีโทรทัศน์ของไทย ซึ่งลาวสามารถรับชมได้ด้วย ปรากฏว่าชาวลาวโทรทัศน์เข้ามาสอบถามกระทรวงการต่างประเทศลาวและสถานทูตลาวในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก และเกรงว่าปัญหาจะบานปลายใหญ่โตเพราะเป็นการไปดูหมิ่นคนลาว (เหี่ยม พมมะจัน, สัมภาษณ์ในรายการโทรทัศน์ ถึงลูกถึงคน) จากที่กล่าวมาข้างต้นเห็นได้ว่าข้ออ้างที่ชนชั้นปกครองลาวใช้สร้างความชอบธรรมให้กับ “รื้อถอน” ความเป็นลาวในตัวบทก็คือ ลำานัก “รักชาติ” (patriotism) ด้วยจิตวิญญาณที่ยอมอุทิศชีวิตเพื่อชาติ โดยไม่ยอมใครมาดูถูกดูหมิ่น “ศักดิ์ศรี” และคนลาวทั้งปวงพร้อมรวมพลังในการต่อต้านวาทกรรม “ความเป็นลาว” ของฝ่ายทีมผู้ผลิตภาพยนตร์ไทย ซึ่งในอดีตก็เคยมีการประท้วงเช่นนี้มาแล้ว

1) การอ้างประวัติศาสตร์

เหตุผลอีกประการหนึ่งในการสร้างความชอบธรรมให้กับการประท้วงภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะ โลกตะลึง” จากชนชั้นปกครองลาว ก็คือ มิติทางประวัติศาสตร์ เหี่ยม พมมะจัน ตัวแทนชนชั้นปกครองลาวชี้แจงว่าที่ผ่านมามีความสัมพันธ์ระหว่างลาวกับไทยมีทั้งด้านรักกันและเกลียดชังกัน (love-hate relations) โดยระยะแรกสมัยอาณาจักรล้านช้างคนไทยกับคนลาวอยู่ปนเปกัน แต่พอมาถึงสมัยล่าอาณานิคมของฝรั่งเศสได้มีการแบ่งแยกดินแดนสองฝั่งโขงออกจากกัน ทำให้คนไทยคนลาวแยกออกจากกันอย่างชัดเจน เมื่อฝรั่งเศสออกไปจากอินโดจีน สหรัฐอเมริกาได้เข้ามาแทนที่ ไทยหันไปร่วมมือกับสหรัฐอเมริกาในการใช้ลาวเป็นสนามรบต่อสู้กับเวียดนาม และเมื่อลาวเปลี่ยนระบอบการปกครองเป็นสังคมนิยมในปี พ.ศ. 2518 (1975) อุดมการณ์การเมืองที่เป็น

คู่ตรงกันข้ามไทย ทำให้ไทยตัดขาดความสัมพันธ์กับฝ่ายลาว และปิดพรมแดนไทย-ลาวทำให้คนลาวอดอยากอย่างมาก การกระทำของฝ่ายไทยหลายครั้งในอดีตจึงทำให้ลาวเกิดความรู้สึกหวาดระแวงมากกว่าเชื่อว่าฝ่ายไทยเห็นลาวเป็นบ้านพี่เมืองน้อง คนลาวได้เก็บความรู้สึกไม่ไว้ใจคนไทยเอาไว้เรียบร้อยแล้ว ดังที่เหี่ยมให้สัมภาษณ์ในเรื่องนี้ว่า

“เวลาลาวต่อสู้กับเอกราชด้านฝรั่งเศสก็มีระยะที่คนไทยเข้าใจลาวมีการช่วยเหลือคนลาว โดยเฉพาะผู้นำของลาวในขณะนั้น คือ เจ้าสุพานวงก็ได้มาอาศัยอยู่ในแผ่นดินไทย ได้มีการช่วยเหลือกัน ก็เป็นระยะหนึ่ง แต่ระยะที่เป็นสงครามเย็นฝรั่งเศสออกไปแล้วอเมริกาเข้ามาแทน ตอนนั้นเอ็นได้ว่าเป็นสองขั้วไม่คบกันเลย แล้วแทนที่วาระระยะนั้นจะเห็นออกเห็นใจคนลาวถูกถล่ม ถูกทำลาย แต่ตอนนั้นกลับไปช่วยทำลายพวกเราอีก อันนั้นเป็นความรู้สึกระแวงเอา ใครรักกัน เวลาทุกข์ต้องช่วยกัน ทำไมตอนยากมาทำลายพวกเรา อันนี้คนลาวคิด...ที่นี้เวลาเราเปลี่ยนระบอบ 1975 ไทยตัดหมด สินค้าที่จะส่งเข้าไปในลาว ลาวนี้จะบ่มีอันหยั่งกินเลย แล้วความรู้สึกของคนลาวตอนนั้นจะว่ายังไง เอ้า คำว่าพี่น้องกันจะทำกันอย่างนี้หรือ เพราะฉะนั้นความระแวงมันมี”
(เหี่ยม พมมะจัน, สัมภาษณ์ในรายการโทรทัศน์ ถึงลูกถึงคน)

ความรู้สึกหวาดระแวงของลาวที่มีต่อไทยจากประวัติศาสตร์ในอดีต ทำให้วาทกรรม “บ้านพี่เมืองน้อง” และข้ออ้างของผู้สร้างหนังว่า “ไม่มีเจตนาคูหมิ่น” ถูกปฏิเสธหรือระแวงสงสัย เพราะลาวรู้สึกเสมอว่าไทยมองลาวเป็นประเทศด้อยพัฒนา ยากจน และสามารถกดขี่เอารัดเอาเปรียบได้ง่าย ๆ การสร้างเรื่อง “ลาวไปบอลโลก” ของทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยจึงเป็นการนำลาวมาล้อเลียนในเชิงดูถูกคูหมิ่นมากกว่าล้อเล่นแบบพี่น้อง และเมื่อมีข่าวการดูถูกเหยียดหยามคนลาวจากฝ่ายไทยเกิดขึ้นเพียงนิดเดียวเชื้อไฟก็พร้อมปะทุขึ้นมาได้ทุกเมื่อ เพราะมันเป็นความรู้สึกฝังใจที่มีมาในประวัติศาสตร์ที่ลาวเคยถูกเหยียดหยาม ดูถูก และเอาเปรียบมาก่อน นอกจากนี้ ชนชั้นปกครองลาวได้ใช้ข้ออ้างทางประวัติศาสตร์ที่เขียนขึ้นจากจุดยืนของคนลาวให้ฝ่ายไทยรับรู้ เพื่อบอกว่าที่ผ่านมามีไทยมักใช้จุดยืนของตนเองในการ “พุดถึง” คนอื่น โดยไม่สนใจว่า “คนอื่น” คิดอย่างไร รู้สึกอย่างไร และอะไรที่ทำให้เขาเป็นเช่นนั้น การขาดความเอาใจใส่ประวัติศาสตร์ในอดีตของประเทศเพื่อนบ้านอย่างรอบด้าน ทำให้ฝ่ายไทยไม่เข้าใจประเทศเพื่อนบ้านอย่างถ่องแท้ การ “พุดถึง” ประเทศเพื่อนบ้านจึงพุดในมุมมองเดียวซ้ำ ๆ คือ มุมมองของตนเอง ดังที่เหี่ยมกล่าวไว้ว่า

“หากผู้สร้างหนังเข้าใจยุทธศาสตร์ รู้ความเป็นมาระหว่างลาวไทย อาจจะมีเนื้อหาลักษณะอื่น จะไม่เอาไปเป็นตลก จะบ่เอาอันนี้มาเป็นตลก” (เหียม พมมะจัน, สัมภาษณ์ในรายการโทรทัศน์ ถึงลูกถึงคน)

2) การอ้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

เหตุผลสำคัญอย่างหนึ่งที่ชนชั้นปกครองลาวอ้าง เพื่อขอให้ทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยระงับการฉายภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะโลกตะลึง” คือผลกระทบต่อความสัมพันธ์ลาว-ไทยที่กำลังดำเนินไปได้ด้วยดี เหียม พมมะจัน กล่าวว่าแม้ประวัติศาสตร์แก้ไขกันไม่ได้ แต่เราเลือกทำสิ่งต่าง ๆ ในปัจจุบันเพื่อลดความหวาดระแวงที่เกิดขึ้นจากอดีตได้ ซึ่งกระบวนการนี้ต้องใช้ระยะเวลาที่ยาวนานและแสดงออกด้วยความจริงใจในทุก ๆ ด้าน เพราะความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไม่ได้มีเพียงเรื่องเศรษฐกิจและการทหาร แต่เรื่องวัฒนธรรมก็มีความสำคัญอย่างยิ่งไม่ว่าจะเป็นเรื่องการพุดจาหรือการถูกเหยียดหยาม สามารถเชื่อมโยงถึงกันได้หมด เพราะฉะนั้นจึงเป็นเรื่องละเอียดอ่อนที่ต้องช่วยกันระวังไม่ให้เรื่องเล็กกลายเป็นเรื่องใหญ่ เพื่อให้ลาวกับไทยคบกันอย่างมีความสุข ดังการสัมภาษณ์ก่อนหน้านี้ว่า

“โลกคู่นี้เป็น โลกที่เราต้องอาศัยซึ่งกันและกัน เขาจะหนีจากกันไปไม่ได้ ไทยจะหนีจากลาวไปทางอื่นก็ไม่ได้ มันต้องอยู่กันอย่างนี้แหละ เพราะฉะนั้นเขาจะอยู่แบบใดให้เป็นสองประเทศฮักแพงกัน ช่วยเหลือกัน พร้อมกันเจริญรุ่งเรืองมีความสุขไปพร้อมกัน...ระยะหลังนี้ก็มีหลายอันที่พวกเราร่วมมือกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เห็นอกเห็นใจกัน มันดีแล้ว ข้าพเจ้าว่าพวกเราเริ่มดีแล้ว ควรไปอย่างนี้ต่อไป แล้วเรื่องอย่างนี้มันจะมาเป็นอุปสรรค ข้าพเจ้าว่าบ่ควรให้มันเกิด” (เหียม พมมะจัน, สัมภาษณ์ในรายการโทรทัศน์ ถึงลูกถึงคน)

ดังนั้น การแสดงออกที่จริงใจไม่ได้มีแค่เรื่องเศรษฐกิจและการทหาร แต่มีเรื่องทางวัฒนธรรมที่สื่อออกมาให้รู้ว่าคนไทยคิดกับคนลาวอย่างไร ที่ผ่าน ๆ มาฝ่ายไทยมักมองประเทศเพื่อนบ้านอย่างดูถูกดูหมิ่นว่าด้อยต่ำกว่า สิ่งนี้ทำให้ลาวและประเทศเพื่อนบ้านไม่สามารถคบกับไทยในฐานะมิตรประเทศได้อย่างสนิทใจ เห็นได้จากการยื่นหนังสือประท้วงของรัฐบาลลาวต่อรัฐบาลไทยกับกรณีที่เกิดขึ้น โดย นายยัง จันทะลังสี โฆษกกระทรวงการต่างประเทศลาวให้สัมภาษณ์ผู้สื่อข่าวหนังสือพิมพ์ว่า รัฐบาลลาวได้ส่งหนังสือประท้วงมายังกระทรวงการต่างประเทศของไทย เพื่อขอให้ดำเนินมาตรการยุติการฉายและเผยแพร่ภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะโลกตะลึง” เนื่องจากภาพยนตร์เรื่องนี้มีความประสงค์ที่จะดูหมิ่นประชาชนลาว ซึ่งหากประเทศไทยต้องการที่

จะคงความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน ก็ควรที่จะเลิกซื้อขายและดูแลเพื่อนบ้านได้แล้ว (ข่าวสด, 15 พฤษภาคม 2549)

เหี่ยม พมมะจัน เอกอัครราชทูตลาวประจำประเทศไทยกล่าวกับ นายวิสูตร พูลวรลักษณ์ ประธานกรรมการบริหารของบริษัททีทีเอสว่า

“หากขายโดยไม่ได้ปรับปรุงแน่นอนที่สุดว่าจะมีผลกระทบที่ไม่ดีต่อความสัมพันธ์ เพราะอาจจะมีปฏิกิริยาโต้ตอบอย่างแรง จึงควรที่จะระงับการเข้าขายก่อน จะเป็นทางที่ดีที่สุดในตอนนี้...บริษัทควรจะพิจารณาให้ดีระหว่างประโยชน์ทางธุรกิจกับความสัมพันธ์ที่ดีอยู่แล้วระหว่างไทยกับสปป.ลาว” (มติชน, 16 พฤษภาคม 2549)

เพราะภายหลังจากที่ประชาชนลาวได้รับชมตัวอย่างภาพยนตร์ผ่านทางสถานีโทรทัศน์ของไทย ปรากฏว่าสถานทูตลาวและสื่อมวลชนลาวทุกสาขาต่างได้รับแจ้งทางโทรศัพท์จากประชาชนลาวจำนวนมากเข้ามาสอบถามและแสดงความเป็นห่วงต่อปัญหาที่อาจกระทบต่อความสัมพันธ์ลาว-ไทย สมาคมนักข่าวลาวได้เฝ้าติดตามสถานการณ์อย่างใกล้ชิดและรอดูการชี้แจงของทีมงานผู้สร้างภาพยนตร์หลังการเข้าพบหารือกับท่านเหี่ยม พมมะจัน ณ สถานเอกอัครราชทูตลาวประจำประเทศไทยว่าผลจะออกมาเป็นเช่นไร (คมชัดลึก, 15 พฤษภาคม 2550) และภายหลังทราบข่าวว่าภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะโลกตะลึง” ระงับออกฉายแล้ว เหี่ยมเปิดเผยว่า

“เฮาก็ม่แน่นอนอยากสกัดกั้นธุรกิจที่ลงทุนไปแล้วให้ขาดทุน แต่ว่าเพราะเราเป็นห่วงว่า การเสียหายต่อหน้า มันจะหลยกว่าการลงทุนไปอีก เป็นการเสียหายระหว่างสองประชาชนระหว่างสองประเทศนี้ มันเป็นการเสียหายที่ยิ่งใหญ่ต่อความสัมพันธ์ที่มีมายาวนาน” (เหี่ยม พมมะจัน, สัมภาษณ์ในรายการโทรทัศน์ ถึงลูกถึงคน)

ผู้วิจัย พบว่าชนชั้นปกครองลาวได้อ้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ให้ความสำคัญกับประเทศเพื่อนบ้านอย่างมาก โดยลาวมีเป้าหมายว่าภูมิภาคเอเชียอาคเนย์ควรเติบโตและพัฒนาไปพร้อม ๆ กันฐานะพันธมิตร ลาวมุ่งเน้นการสร้าง ความเข้าใจกับประเทศเพื่อนบ้านในระยะยาวมากกว่าการคำนึงถึงแต่การแข่งขันเพื่อก้าวกระโดดให้ทัดเทียมกับประเทศมหาอำนาจ เห็นได้จากการให้สัมภาษณ์ของ เหี่ยม พมมะจัน เอกอัครราชทูตลาวประจำประเทศไทย ในรายการ

โทรทัศน์ “ถึงลูกถึงคน” ตอนหนึ่งว่า “เราก็คิดว่าบอลโลกก็ยังไม่ไกลจากเรา เขาก็คิดว่าเขาแข่งอยู่ในประเทศมิตรเพื่อนบ้าน อาเซียนเอช ซีเกมส์เอช มันก็เป็นความพอใจของเขาแล้ว” (เหียม พมมะจัน, สัมภาษณ์ในรายการโทรทัศน์ ถึงลูกถึงคน)

นอกจากนี้ ลาวมองว่าการมีดินแดนใกล้ชิดติดกันและความผูกพันที่ยาวนานระหว่างลาวกับไทยในประวัติศาสตร์ เป็นความสัมพันธ์ที่ต่างฝ่ายต่างต้องดูแลใส่ใจกันให้มาก เพราะหากปล่อยปละละเลยเรื่องเล็กอาจกลายเป็นเรื่องใหญ่จนส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ลาว-ไทยในด้านอื่น ๆ ได้ ดังที่เหียมให้สัมภาษณ์ว่า “ลาว-ไทยเป็นประเทศที่มีประวัติศาสตร์ใกล้กัน มันอยู่ใกล้กัน และภาษามันเข้าใจกันหมด เพราะฉะนั้นถ้าพวกเขาที่มีความระมัดระวัง เรื่องเล็กๆน้อยๆ ก็กลายเป็นเรื่องใหญ่ได้” (เหียม พมมะจัน, สัมภาษณ์ในรายการโทรทัศน์ ถึงลูกถึงคน) ดังนั้น ข้ออ้างที่ชนชั้นปกครองลาวใช้ในการเสนอให้ฝ่ายผู้สร้างภาพยนตร์ระงับการฉายคือการป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศต่อกันในฐานะประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งปรากฏว่าได้ผล เพราะทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยได้เข้าไปขอเจรจาต่อรองกับทางลาว และขอมระงับการฉายอย่างไม่มีการกำหนดจนกว่าจะแก้ไขตามข้อเสนอของลาวจนแล้วเสร็จ

3) การอ้างเรื่องการปรึกษาหารือร่วมกันก่อนการสร้างภาพยนตร์

เหียม ได้ให้สัมภาษณ์กับผู้สื่อข่าวเนชั่นสุดสัปดาห์หลังเกิดกรณีปัญหา “หมากเตะโลกตะลึง” ถึงกระบวนการขออนุญาตเข้าไปถ่ายทำภาพยนตร์ สารคดี และทำข่าวในประเทศลาวว่า

“มันต้องผ่านทางสถานทูตไปก่อน เหมือนนักข่าวไปทำข่าวก็เหมือนกัน ต้องทำเรื่องมาถึงสถานทูตว่า บริษัทนี้ หรือว่าหนังสือพิมพ์นี้ มีจุดประสงค์จะไปถ่ายทำเรื่องนี้ๆ เขียนเป็นเรื่องมาว่าจะถ่ายตรงนั้นตรงนี้อะ สถานทูตก็จะส่งไปที่ทางกระทรวงต่างประเทศ ผ่านถึงกระทรวงวัฒนธรรม แล้วก็ดำเนินการไป ถ้าเขาออกไปได้ ทางสถานทูตจะแจ้งทางผู้ที่ทำเรื่องมา” (เนชั่นสุดสัปดาห์, 19 พฤษภาคม 2549)

ซึ่งในเรื่องนี้ท่านเหียม กล่าวว่าทางผู้สร้างภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะโลกตะลึง” เพียงแต่เชิญเจ้าหน้าที่สถานทูตลาวไปชมรอบสื่อมวลชนเมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2549 ซึ่งก่อนหน้านี้ไม่ได้รับการติดต่อมาเลย ส่วนกรณีกับทางผู้สร้างภาพยนตร์บอกว่าเมื่อเจ้าหน้าที่สถานทูตลาวรับชมแล้วก็ได้ใส่ใจแต่ประการใด (ข่าวสด, 15 พฤษภาคม 2549) ท่านทูตเหียมให้เหตุผลว่า

“เรื่องมารยาทการทูตเนี่ย เวลาเชิญเราไปเบิ่งหนังนะ เราก็ไปเบิ่ง เวลาเชิญไปเบิ่งเนี่ย บ่ได้บอกว่า เอาไปเบิ่งเนี่ยเพื่อไปเซ็นเซอร์หนังเรื่องนี้นะ เพื่อไปตัดสินว่าฉายได้หรือฉายบ่ได้ บ่ได้ว่าอย่างนั้น แล้วพวกนี้ตามมารยาทก็มีหน้าที่ไปเบิ่ง แล้วพอไปเบิ่งแล้วก็จะรายงานให้ข้าพเจ้าซึ่งเป็นทูต...มันบ่ใช้หน้าที่ของเขา มันผิดขั้นตอน” (เหียม พมมะจัน, สัมภาษณ์ในรายการโทรทัศน์ ถึงลูกถึงคน)

เมื่อเจ้าหน้าที่สถานทูตลาวได้มารายงานให้ท่านทูตเหียมฟังว่าอาจจะกลายเป็นเรื่องใหญ่ต่อความสัมพันธ์ลาว-ไทยได้ ท่านเหียมจึงได้แจ้งไปยังกระทรวงการต่างประเทศลาว เพื่อให้ประสานไปยังกระทรวงการต่างประเทศของไทยเพื่อขออภัยจากบริษัทผู้สร้างภาพยนตร์มาคุยด้วยตนเอง และท่านเหียมคิดเช่นเดียวกันว่าถ้าออกฉายต้องมีปัญหาแน่ หลังจากนั้นจึงได้ดำเนินการเพื่อป้องกันปัญหาไว้ล่วงหน้า นั่นคือ ความพยายามระงับการฉายไว้ก่อน

แน่นอนที่สุดว่าผู้สร้างภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะโลกเตะลิง” ต้องได้รับผลกระทบทางธุรกิจโดยตรงต่อชื่อเรียกร่องจากชนชั้นปกครองลาว เพราะกระบวนการผลิตได้ดำเนินการมาถึงขั้นตอนก่อนการออกฉายเพียงไม่กี่วัน มีการถ่ายทำ ตัดต่อ และประชาสัมพันธ์ไปเรียบร้อยแล้ว ซึ่งในเรื่องนี้เหียมให้ความเห็นว่า

“ก่อนจะสร้างหนัง ถ้าหากว่ามาปรึกษากับพวกเราน้อยningว่า จะสร้างหนังแบบนี้มันจะมีผลกระทบกระเทือนต่อจิตใจคนลาวบ่ มันจะมีผลกระทบถึงความสัมพันธ์ระหว่างสองประเทศบ่ เขาก็สามารถให้ความเห็นได้...แต่นี้มันสร้างไปแล้ว จะมาแก้มันก็ยาก...ในต่อหน้า ถ้ามีปัญหาอะไรพวกเราก็ควรปรึกษากันก่อนจะลงมือ” (เหียม พมมะจัน, สัมภาษณ์ในรายการโทรทัศน์ ถึงลูกถึงคน)

เห็นได้ว่าข้ออ้างในการสร้างความชอบธรรมให้กับลาวในการรื้อสร้างความหมายในตัวของภาพยนตร์เรื่องหมากเตะโลกเตะลิง คือ ทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยสร้างภาพยนตร์เกี่ยวกับลาว แต่กลับไม่ยอมให้ลาวมีส่วนร่วมออกความเห็นตั้งแต่เริ่มต้นกระบวนการผลิต ในเรื่องนี้มีรายงานข่าวจากหนังสือพิมพ์รายปักษ์ “เนชั่นสุดสัปดาห์” ว่าทางผู้ผลิตภาพยนตร์มีเจตนาหลบเลี่ยงกระบวนการตรวจสอบจากลาว ด้วยการไม่แจ้งข้อมูลการสร้างภาพยนตร์ให้ทั้งทางการไทยและลาวได้พิจารณาไว้เบื้องต้น โดยอ้างเหตุผลว่า “ไม่ได้เข้าไปเลย (ประเทศลาว) อาจจะถ่ายสต็อกไว้ชนิด

หน่อย แต่ว่าทั้งหมดก็ต้องทำในบ้านเรา เพราะว่าเท่าที่เคยเช็คจากทีมที่เคยไปถ่ายเรื่องจีน ดาราแบบนี้ มีขั้นตอนติดต่อขออนุญาตเขานานๆ นานมาก ๆ เราก็เลยแบบว่าเซตอัปมาถ่ายบ้านเราแทน” (เนชั่นสุดสัปดาห์, 19 พฤษภาคม 2549) นอกจากนี้ “แก๊ง” จิระ มะลิกุล อีกหนึ่งโปรดิวเซอร์ของบริษัททีเอชได้ให้สัมภาษณ์กับผู้สื่อข่าวว่า “ถ้าพูดกันตามตรง เราก็ต้องบอกว่า เราไม่กล้าติดต่อ เพราะเรารู้ว่าถ้าติดต่อก็คงจะไม่ได้ ก็คงจะมีบอกว่าทำไม่ได้ โดยอาจจะยังไม่ได้มีการพิจารณาอะไรเลย” (เนชั่นสุดสัปดาห์, 19 พฤษภาคม 2549) และหลังเกิดการตกท้วงจากสถานทูตลาวประจำประเทศไทย “แก๊ง” ได้ให้สัมภาษณ์กับกรณีการเซ็นเซอร์ภาพยนตร์เรื่องนี้ด้วยการใช้วิจารณ์ของทีมงานผู้สร้างด้วยกันเองอย่างรอบคอบแล้วว่า

“เราทำด้วยสามัญสำนึกของความคิดที่เรารับผิดชอบสิ่งที่จะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เรื่องนี้เราจะรับผิดชอบในฐานะที่เราจะสร้างความสัมพันธ์อันดีงาม เราก็ระวังทุกอย่าง ตรวจสอบบทกัน หนึ่งถ่ายมาแล้ว ก็ตรวจตรากันอย่างดี หลายคน หลายรอบมาก เราตัดสิ่งที่คิดว่าล่อแหลม หมิ่นเหม่งทิ้งไปร้อยเปอร์เซ็นต์ ซึ่งทุกคนเชื่อมั่นว่าหนังเรื่องนี้ต่างหากที่จะเป็นการเริ่มต้นของความสัมพันธ์อันดีของพ.ศ.นี้” (เนชั่นสุดสัปดาห์, 19 พฤษภาคม 2549)

ดังนั้น ภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะ โลกตะลึง” จึงเป็นกระบวนการควบคุมตรวจสอบโดยการใช้จุดยืนของผู้สร้างไทยออกไปโดยไม่มีการขอความเห็นจากฝ่ายที่มีอำนาจหน้าที่ของลาวในขั้นตอนการถ่ายทำ จะมีก็เพียงการเชิญเจ้าหน้าที่ลาวมารับชมในรอบสื่อมวลชน ภายหลังการถ่ายทำเสร็จเรียบร้อยแล้วเท่านั้น กระบวนการตรวจสอบจึงเป็นเพียงการตรวจสอบที่ปลายทางของกระบวนการผลิต ขาดการมีส่วนร่วมของผู้ที่ถูกกล่าวอ้างถึง และได้กลายเป็นประเด็นที่ลาวได้ใช้เป็นข้ออ้างในการสร้างความชอบธรรมให้กับการระงับการฉายภาพยนตร์ในที่สุด

4) การอ้างความใกล้ชิดทางด้านเชื้อชาติ ภาษา และวัฒนธรรม

อดิสรณ์ ตรีสิริเกษม ผู้กำกับภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะ โลกตะลึง” ได้ให้เหตุผลในรายการโทรทัศน์ “ทุกพุธทุกแฉง” (โทรทัศน์, 18 ตุลาคม 2549) ว่าทำไมจึงเลือกประเทศลาว? และคำตอบคือ “คิดตอนนั้นคือภาษาพูด ไอเดียก็คือภาษาพูด เพราะว่าเป็นประเทศเดียวในโลกที่สามารถพูดกับคนไทยได้โดยไม่ต้องมีล่าม” (อดิสรณ์ ตรีสิริเกษม, สัมภาษณ์ในรายการโทรทัศน์ ทุกพุธทุกแฉง) จากคำตอบของผู้กำกับภาพยนตร์ พบว่า ทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยได้ใช้ความใกล้ชิดทางด้านภาษาเพื่อความสะดวกในการสื่อสารระหว่าง “ตัวละคร” ในเรื่องกับผู้ชมคนไทย โดยโครง

เรื่องเป็นการวางแผนให้ทีมชาติสองทีมมาเจอกันในรอบตัดเชือก ซึ่งภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะโลกตะลึง” เป็นภาพยนตร์สำหรับคนไทย ดังนั้นจึงต้องเลือกชาติไทยไว้หนึ่งทีม ส่วนอีกทีมหนึ่งก็คือทีมที่สามารถสื่อสารกับคนดูและตัวละครไทยในเรื่องได้ นั่นคือ “ลาว” ดังนั้น การอ้างถึงเหตุผลทาง “ภาษา” ของผู้สร้างจึงเป็นการใช้ความใกล้ชิดทางด้านภาษาเพื่อประโยชน์ในการผลิต “สินค้า” บนผลประโยชน์ของทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยออกไป แต่ชนชั้นปกครองลาวได้อ้างเหตุผลความใกล้ชิดทาง “ภาษา” ในแง่มุมทางวัฒนธรรมที่มีร่วมกันมาอย่างยาวนานระหว่างลาวกับไทยว่า

“ลาวไทยเป็นประเทศที่มีประวัติศาสตร์ใกล้เคียงกัน มันอยู่ใกล้กันและภาษามันเข้าใจกันหมด เพราะฉะนั้น ถ้าพวกเขาที่มีความระมัดระวัง เรื่องเล็กๆน้อยๆก็กลายเป็นเรื่องใหญ่ได้...ชายแดนติดกัน มันต้องไปมาหาสู่กัน วัฒนธรรมก็ข้ามถึงกัน...แล้วก็เป็นที่เพื่อน้องกันมานานแล้ว บางคนก็ใช้นามสกุลอันเดียวกัน อยู่สองประเทศก็มี เพราะฉะนั้น ก่อนใครจะเฮ็ดหยัง ก็ขอให้คิดหาเห็นใจเพื่อนใจตุ (ใจเขาใจเรา) ว่าเฮ็ดอย่างนี้ไป ลาวจะคิดยังไง” (เหี่ยมพมมะจัน, สัมภาษณ์ในรายการโทรทัศน์ ถึงลูกถึงคน)

ดังนั้นข้ออ้างในการสร้างความชอบธรรมให้กับลาวในการต่อรองเพื่อรื้อสร้าง “ความเป็นลาว” ออกจากตัวบทภาพยนตร์เรื่องหมากเตะโลกตะลึง ก็คือ การอ้างถึงความใกล้ชิดทางด้านเชื้อชาติ ภาษา และวัฒนธรรมที่มีมาอย่างยาวนาน ความผูกพันลาวกับไทยไม่ได้อยู่แค่การพูดภาษาเดียวกันรู้เรื่องโดยไม่ต้องใช้ล่าม แต่ยังรวมถึงมิติในด้านอื่นๆที่มีร่วมกันอีกด้วย นอกจากนี้ ลาวมองว่าแม้ภาษาเป็นสมบัติที่ลาวกับไทยมีร่วมกัน แต่ภาษาอาจถูกใช้เป็นได้ทั้ง “ตัวเชื่อม” หรือ “ทำลาย” ความสัมพันธ์ระหว่างชาติ ดังนั้น การ “พูดถึง” ลาวจำเป็นต้องกระทำอย่างระมัดระวัง โดยเฉพาะการผลิตสินค้าทางด้านวัฒนธรรมซึ่งเป็นเรื่องละเอียดอ่อนต่อความสัมพันธ์ เพราะภาษามีได้เป็นเครื่องมือสำหรับ “การผลิตสินค้า” เพื่อหวังผลกำไร แต่ภาษาคือกระบวนการสร้างความรู้สึกร่วมของคนในสังคมที่ใช้ภาษาเดียวกัน

5) การอ้างหลักพุทธธรรม

ชนชั้นปกครองลาวมองว่าแก่นเรื่อง (theme) “หมากเตะโลกตะลึง” สร้างขึ้นจากจุดยืนของคนที่จะเขยื้อนตามแนวคิดของระบบทุนนิยม ซึ่งขัดแย้งกับวิถีการดำเนินชีวิตของชาวลาว เหี่ยมให้สัมภาษณ์ว่า

“แน่นอนบ้านเรามีทุนจำกัด จำกัดทางด้านวิชาการ แต่เขาก็รับรู้ เราอยู่ตรงนี้ เราก็พอใจในสิ่งที่เขาดูแลกัน ไม่ได้ทะเลาะทะเลาะต้องไปถึงบอลโลก เพราะเราก็คิดว่าบอลโลกก็ยังไม่ไกลจากเรา เขาก็คิดว่าเขาแข่งอยู่ในประเทศเพื่อนบ้าน อาเซียนเอช ซีเกมส์เอช มันก็เป็นความพอใจของเขาแล้ว” (เหียม พมมะจัน, สัมภาษณ์ในรายการโทรทัศน์ ถึงลูกถึงคน)

จากข้อความข้างต้น พบว่า มีหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนาที่ชนชั้นปกครองลาวใช้อ้างว่าเป็นหลักยึดในการดำเนินชีวิตของคนลาว นั่นคือ “สันโดษ” หมายถึง ความพึงพอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ อุตัญญตา คือ การรู้จักประมาณตน และ“ตันทา” หมายถึง ความทะยานอยากซึ่งเป็นรากเหง้าแห่งกิเลสที่ควรละ หลักพุทธธรรมที่ใช้เป็นข้ออ้างในการสร้างความชอบธรรมเพื่อต่อต้านความหมาย “ความเป็นลาว” ในตัวบทภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะโลกตะลิ่ง” ของทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยนั้น ล้วนแย้งกับแนวคิดแบบทุนนิยมซึ่งเป็นจุดยืนของผู้สร้างภาพยนตร์เรื่องนี้ เพราะขณะที่ทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยอ้างเรื่องลาวยากจน ด้อยความรู้ทางวิชาการและเทคโนโลยี และไร้ประสิทธิภาพทางการบริหารจัดการใน “โลกวัตถุนิยม” แต่ชนชั้นปกครองลาว “รื้อสร้าง” ความหมายแบบทุนนิยมของทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยด้วยการยืนยันว่า ถึงลาวไม่ก้าวหน้าทาง “ด้านวัตถุ” แต่ลาวก็เจริญทาง “ด้านจิตใจ” และดำรงชีวิตอยู่บนความพอเพียงอย่างมีความสุขตามอัตภาพ โดยไม่จำเป็นต้องวิ่งตามกระแสทุนนิยมโลกแบบไทย

กล่าวโดยสรุป คือ “ลาวมองลาว” ต่างจาก “ไทยมองลาว” ชนชั้นปกครองลาวมองตนเองว่าเป็นประเทศที่เหมือน ๆ กับประเทศอื่น มีเกียรติมีศักดิ์ศรี ไม่ได้เป็นตัวตลกหรือยากจนจนแค่นั่นไม่มีกินไม่มีใช้ ลาวใช้ชีวิตอยู่อย่างพอเพียงและมีความสุขตามอัตภาพ ดำรงชีวิตตามพุทธธรรมมากกว่าวิ่งตามกระแสทุนนิยมโลก การรื้อสร้างความหมายลาวจากการประกอบสร้างของภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะโลกตะลิ่ง” จึงใช้จุดยืนแบบชาตินิยมและพุทธศาสนาผสมกัน กล่าวคือ แม้จะเป็นชาตินิยมแต่ก็ไม่ได้ชาตินิยมสุดโต่งเพราะชนชั้นปกครองลาวให้ความสำคัญกับแนวคิดเรื่องการอยู่ร่วมกันกับชาติอื่น ๆ อย่างสันติสุขตามแนวพุทธซึ่งมีท่าทีปฏิเสธต่อระบบทุนนิยมโลก ขอบเขตความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของลาวกับชาติอื่น ๆ จึงเน้นความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้านมากกว่าการสร้างความสัมพันธ์ในระดับโลกเนื่องจากชนชั้นปกครองลาวยอมรับว่าตนยังขาดความพร้อมหลายด้าน สำหรับความสัมพันธ์กับไทยในปัจจุบันทางด้านเศรษฐกิจและการทหารราบรื่นดี แต่ด้านวัฒนธรรมยังคงเป็นปัญหาที่ต้องให้หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องกับการต่างประเทศแก้ไขต่อไป ชนชั้นปกครองลาวยอมรับว่าสู้ไทยในด้านเศรษฐกิจไม่ได้ แต่ลาวก็มีจุดแข็งที่เหนือกว่าไทย

ในเรื่องคุณธรรมและจิตใจรักชาติ ดังนั้น วาทกรรมในการรื้อสร้างความหมายลาวในที่นี้จึงเป็นการสร้างจุดยืนจากแนวคิดเรื่อง “ความเป็นชาติ” มากกว่า “ความเป็นโลก” และเน้นเรื่อง “จิตใจ” มากกว่า “วัตถุ” ซึ่งตรงข้ามกับจุดยืนของตัวบทภาพยนตร์ที่สร้างความหมายลาวให้เป็นผู้ที่วิ่งตามโลกและต้องการกระโจนเข้าสู่ระบบทุนนิยมโลกอย่างเต็มตัว โดยตัวแทนชนชั้นปกครองลาวได้ใช้ข้ออ้างในการสร้างความชอบธรรมให้กับการรื้อสร้างความเป็นลาว/การระงับการฉาย/การปรับปรุงแก้ไข ในตัวบทภาพยนตร์ สรุปได้ดังนี้

- 1) การอ้างเรื่องโลกความจริง
- 2) การอ้างเรื่องการประกอบสร้างความหมายที่ไม่ตรงกับความเป็นจริงของลาว
- 3) การอ้างสำนึกเรื่อง “ชาติ” ของคนในสังคม
- 4) การอ้างประวัติศาสตร์
- 5) การอ้างเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ
- 6) การอ้างเรื่องการปรึกษาหารือร่วม
- 7) การอ้างความใกล้ชิดทางด้านเชื้อชาติ ภาษา และวัฒนธรรม
- 8) การอ้างหลักพุทธธรรม

7.1.2 ทัศนะของทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยเรื่อง “หมากเตะโลกตะลึง” ที่มีต่อการสร้าง/รื้อสร้างความเป็นลาวในตัวบทภาพยนตร์

เหตุการณ์ความตึงเครียดจากการประท้วงของชนชั้นปกครองลาวที่มีต่อภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะโลกตะลึง” ทำให้กระทรวงการต่างประเทศของไทยได้ประสานกับบริษัทผู้สร้างภาพยนตร์เพื่อดำเนินการแก้ไขความขัดแย้งที่เกิดขึ้น ท้ายที่สุดผู้สร้างภาพยนตร์ได้ตัดสินใจระงับการฉายภาพยนตร์ออกไปโดยไม่มีกำหนด (ไทยรัฐ, 16 พฤษภาคม 2549)

วิสูตร พูลวรลักษณ์ ประธานกรรมการบริหารบริษัทจีทีเอชกล่าวหลังการพบหารือกับเอกอัครราชทูตลาวประจำประเทศไทยว่า

“เมื่อเราประมวลสถานการณ์ทุกอย่างแล้ว ด้วยความรู้สึกความไม่สบายใจต่าง ๆ แล้วยังอาจจะมีผลบานปลายต่อไปถึงเรื่องความสัมพันธ์ เราก็เลยตัดสินใจว่าในวันที่ 18 พฤษภาคมนี้ เราจะไม่ฉาย จะไม่ฉายภาพยนตร์เรื่องนี้ จะยุติการฉายไว้ก่อน โดยไม่มีกำหนด ซึ่งเป็นการแสดงสปิริต แล้วยังไม่ต้องการให้เกิดปัญหาใด ๆ

เกิดขึ้น” (วิสูตร พูลวรลักษณ์, ข่าวสัมภาษณ์ในรายการโทรทัศน์ ถึงลูกถึงคน, 15 พฤษภาคม 2549)

ภาพที่ 7.6

แสดงภาพทีมผู้สร้างภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะโลกตะลึง”
เดินทางไปปรึกษาหารือกับ เขียม พมมะจัน

เขียม

ให้สัมภาษณ์ผู้สื่อข่าวไทย

ทีมผู้สร้างไทย

เข้าเยี่ยมคารวะทูตลาว

ผู้บริหารจีทีเอช

ประกาศงดการฉาย

ที่มา: รายการ “ถึงลูกถึงคน” ทางสถานีโทรทัศน์โมเดิร์นไนน์ทีวี (โทรทัศน์, 15 พฤษภาคม 2549)

ภายหลังจากเข้าเจรจากับ เขียม พมมะจัน เอกอัครราชทูตลาวประจำประเทศไทย ทีมผู้สร้างภาพยนตร์ได้รับคำแนะนำถึงแนวทางในการพิจารณาและแก้ไขเนื้อหาของภาพยนตร์ ทางบริษัทจีทีเอชจึงยุติการฉายออกไปอย่างไม่มีกำหนดเพื่อนำไปแก้ไขปรับปรุงเนื้อหาของภาพยนตร์ต่อไป โดยยังคงยืนยันว่าไม่ได้มีเจตนาในการลบหลู่หรือล้อเลียนประเทศเพื่อนบ้านแต่อย่างใด ทั้งนี้ผู้สร้างภาพยนตร์ได้อ้างว่าสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นเรื่องไม่คาดฝันและเหมือนเป็น “อาถรรพณ์” เดือนพฤษภาคมของบริษัทจีทีเอช เพราะปีที่แล้วในเดือนเดียวกันนี้ (พฤษภาคม 2548) บริษัทก็ต้องประสบกับภาวะขาดทุนจากภาพยนตร์ฟอร์มยักษ์เรื่อง “มหา’ลัยเหมืองแร่” (หมากเตะรีเทิร์นส, ดีวีดี) อติสรณ์ ตรีสิริเกษม ผู้กำกับภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะโลกตะลึง” ได้ให้สัมภาษณ์ถึงเจตนารมณ์ของการสร้างหนังเรื่องนี้ว่า

“หนังเน้นเรื่องความบันเทิงเป็นหลักครับ สิ่งที่เราอยากสร้างแรงบันดาลใจให้กับเด็กหรือเยาวชนหรือใครก็ตามที่ชอบกีฬา คือเราคิดว่าเมื่อก่อนญี่ปุ่นเล่นบอลเก่งน้อยกว่าไทยอีก แล้วเค้ามีการดูนมอะไร เพื่อมาสร้างแรงบันดาลใจให้กับเด็กของเค้า...ปัจจุบันเค้าก็ไปบอลโลกได้ทุกครั้ง... ผมคิดว่าทุกชาติก็น่าจะมีคนที่คิดอย่างนี้” (อติสรณ์ ตรีสิริเกษม, สัมภาษณ์ในรายการโทรทัศน์ ทุกพฤษภาคม)

เวลาผ่านไปสองเดือนหลัง “โคนเบน” ภาพยนตร์เรื่องหมากเตะโลกตะลึงได้เข้าสู่กระบวนการแก้ไขโดยทุ่มงบประมาณไปอีกกว่า 3 ล้านบาท เพื่อลบสัญญาณของลาวทุกอย่างที่เป็นปัญหาออกไป ภาพยนตร์ได้เปลี่ยนชื่อจาก “หมากเตะโลกตะลึง” เป็น “หมากเตะริเทิร์นส” เปลี่ยนชื่อ “ประเทศลาว” เป็น “ราชรัฐอาวี” โดยใช้คอมพิวเตอร์กราฟฟิกแก้ไขภาพและสัญลักษณ์ต่างๆ ตามที่ได้ทำความเข้าใจระหว่างกันกับทางสถานทูตลาวประจำประเทศไทย ซึ่งผู้ดูแลเทคนิคทางภาพของภาพยนตร์เรื่องนี้ต้องใช้ทีมงานและคอมพิวเตอร์กว่า 30 เครื่องแก้ไขภาพที่ละเฟรมเป็นเวลากว่าสองเดือน และต้องพากย์เสียงของนักแสดงใหม่ทุกคน จนได้ออกฉายในวันที่ 19 ตุลาคม พุทธศักราช 2549 โดยทีมงานผู้สร้างภาพยนตร์ “หมากเตะริเทิร์นส” ยืนยันว่า “ตัวหนังยังคงความสนุกเอาไว้ครบถ้วน และหวังที่จะให้คนที่ได้ชมคิดว่า หมากเตะริเทิร์นส เป็นภาพยนตร์ไทยเรื่องหนึ่งที่จะสามารถดูเพื่อความบันเทิงได้-ขอภัยที่มาช้า แต่กลับมาคราวนี้ พวกเราฮากว่าเดิม” (หมากเตะริเทิร์นส, ดีวีดี)

จากข้อมูลข้างต้น พบว่าข้ออ้างจากทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยต่อกรณีการสร้าง/รื้อสร้างความเป็นลาวในภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะโลกตะลึง” มีความแตกต่างจากชนชั้นปกครองลาวดังนี้

ตารางที่ 7.2

แสดงความแตกต่างของข้ออ้างระหว่างผู้สร้างภาพยนตร์ไทยและฝ่ายชนชั้นปกครองลาวต่อกรณีการสร้าง/รื้อสร้างความเป็นลาวในภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะโลกตะลึง”

กลุ่มชนชั้นปกครองลาว	กลุ่มผู้ปกครองไทย และกลุ่มผู้สร้างภาพยนตร์ไทย
ปฏิเสธความเป็นสิ่งสมมติในภาพยนตร์ เพราะภาพและเนื้อเรื่องได้อ้างอิง “ลาว” ในโลกของจริง	ยืนยันว่าภาพยนตร์เป็นสื่อ “บันเทิง” ที่เป็นเรื่อง “สมมติ” ขึ้นจากจินตนาการ
สื่อไทยข้ามพรมแดนไปยังฝั่งลาวได้	สื่อไทยสร้างเพื่อคนไทย
ภาพยนตร์เป็นสื่อทางด้านวัฒนธรรม	ภาพยนตร์เป็นธุรกิจเพื่อความบันเทิง
ตอกย้ำเรื่องความละเอียดอ่อนในเรื่องการสร้าง ความหมายในภาพยนตร์	ตอกย้ำเรื่องความบันเทิง
อ้างหลักฐานประวัติศาสตร์ลาว-ไทยในอดีต	อ้างเรื่องโซกลาง
เป็นปัญหาที่ป้องกันได้โดยใช้ระบบการ ตรวจสอบร่วมกัน	เป็นปัญหาที่คาดไม่ถึงทั้ง ๆ ที่ตรวจสอบด้วย ตัวเองอย่างละเอียดแล้ว
ลาวรู้ตัวว่าไม่มีศักยภาพพอที่จะไปฟุตบอลโลก	ชาติไหน ๆ ก็ฝันอยากไปฟุตบอลโลก

จากตารางที่ 7.2 พบว่าทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยยังคงยืนยันว่า “สื่อบันเทิง” ปลอดภัยจากเรื่องอำนาจ ความหมายที่ถูกสร้างขึ้นใน โลกบันเทิงไม่มีผลต่อโลกความจริงแต่อย่างใด แต่ชนชั้นปกครองลาวมองว่าสื่อบันเทิงเป็นเครื่องมือทางอำนาจชนิดหนึ่งที่สามารถเข้าไปกำหนดความหมาย และความเป็นจริงให้กับสรรพสิ่งรอบตัวได้ เช่น การนำลาวมานำเสนอในแง่ลบถือเป็นการใช้อำนาจอย่างหนึ่งในการกดทับลาวเอาไว้ อำนาจชนิดนี้ไม่ได้ใช้กำลังบังคับแต่เป็นอำนาจในการประกอบสร้างความหมาย/ความจริง (construction of meaning) เกี่ยวกับลาวขึ้นมาได้ มุมมองเกี่ยวกับสื่อบันเทิงที่แตกต่างกันทำให้วิธีการมอง “ภาพยนตร์” ของทั้งสองฝ่ายแตกต่างกันไปด้วย เพราะทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยมองภาพยนตร์เป็นเพียง “สินค้าทางธุรกิจ” ที่มุ่งตอบสนองความพึงพอใจในการบริโภคของลูกค้ากลุ่มเป้าหมายหลัก ดังที่ อดิสรณ์ ตรีสิริเกษม ผู้กำกับและคนเขียนบทภาพยนตร์เรื่องหมากเตะโลกตะลึงให้สัมภาษณ์ว่า “เน้นความบันเทิงเป็นหลักครับ ก็อยากให้ทุกคนเข้ามาดู เพื่อความสนุกสนานครับ” (สื่ूपภาพยนตร์เรื่องหมากเตะโลกตะลึง, วิกิทัศน์) แต่ชนชั้นปกครองลาวกลับมองว่าภาพยนตร์เป็น “สื่อ” ทางด้านวัฒนธรรมที่ต้องอาศัยความละเอียดอ่อนในการทำความเข้าใจ เพราะแต่ละสังคมมีความแตกต่างกันทั้งด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ประวัติศาสตร์ ความคิด และค่านิยม ดังที่เหี่ยมกล่าวไว้ว่า “ลาว-ไทยเป็นประเทศที่มีประวัติศาสตร์ใกล้เคียงกัน มันอยู่ใกล้กันและภาษามันเข้าใจกันหมด เพราะฉะนั้นถ้าพวกเขาที่มีความระมัดระวัง เรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็กลายเป็นเรื่องใหญ่ได้” (เหี่ยม พมมะจัน, สัมภาษณ์ในรายการโทรทัศน์ ถึงลูกถึงคน) และที่สำคัญที่สุดคือ ผู้สร้างภาพยนตร์ไม่ได้นำตัวแปรเรื่อง “ชาติ” มาเป็นเครื่องมือในการทำความเข้าใจลาว ในขณะที่ลาวเรียกร้องให้ไทยตระหนักถึงอ่อนไหวในประเด็นเรื่อง “ชาติ” อย่างมาก

การที่จุดเริ่มต้นของผู้สร้างภาพยนตร์ฝ่ายไทย ได้มองภาพยนตร์เป็นเพียงธุรกิจบันเทิง ทำให้การวางโครงเรื่อง/เนื้อเรื่องของภาพยนตร์เรื่องหมากเตะโลกตะลึงมุ่งเน้นไปที่ “การตลาด” เป็นหลัก ขงยุทธ ทองกองทุน หนึ่งในทีมโปรดิวเซอร์ของบริษัทจีทีเอชให้สัมภาษณ์ผู้สื่อข่าวในรอบสื่อมวลชนเมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม พุทธศักราช 2549 ที่หน้าโรงภาพยนตร์เซนจูรี อนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิว่า

“เราได้พล็อตเรื่องนี้มาบนความรู้สึกที่มันทำทนาย เรื่องทีมบอลที่จะไปบอลโลก เป็นโค้ชไทยที่ไม่ได้รับเลือกจากคนไทย จนต้องไปทำทีมลาว แล้วเราก็มายเจอตัวเอง โค้ชไทยที่ทำทีมลาวต้องมาชิงกับทีมไทย เรามองจากประเด็นนั้นขึ้นมา ก่อน แต่ว่าโดยลักษณะของรายละเอียดของมัน มันเป็นเรื่องที่สนุกสนาน ซึ่งแมสเซอร์หลักมันอยู่ตรงนี้” (เนชั่นสุดสัปดาห์, 19 พฤษภาคม 2549)

จิระ มะลิกุล หนึ่งในโปรดิวเซอร์บริษัทจีทีเอชกล่าวด้วยว่า “อย่างที่ทราบกันดีว่าเราเป็นบริษัททำภาพยนตร์อย่างเดียว คือ หากินกับการทำหนัง เพราะฉะนั้นประเด็นต่าง ๆ ที่เรากำลังจะทำ มันเกิดจากการใคร่ครวญอย่างดี แล้วก็เกิดจากการที่เราจะต้องทำภาพยนตร์ให้เกิดความรู้สึกที่ดีกับคนดูให้ได้” (ข่าวสด, 15 พฤษภาคม 2549) และวิสูตร พูลวรลักษณ์ ประธานกรรมการบริหารจีทีเอชให้สัมภาษณ์ผู้สื่อข่าวภายหลังการเข้าพบท่านเหี่ยมเมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2549 ว่า

“คอนเซ็ปต์หนังทั่วโลกส่วนใหญ่มีการคิดเรื่องราวใหม่ ๆ ตลอดเวลา การตั้งโจทย์ก็เหมือนฮอลลีวูด มีการตั้งคำถาม ‘what if’ อะไรจะเกิดขึ้นเมื่อลาวจะไปบอลโลกเอาตรงนั้นมาขยาย แต่ไม่คิดว่าเหตุการณ์จะเป็นแบบนี้ มันเป็นเรื่องราวที่เราสมมติขึ้นทุกอย่าง...เราไม่ได้มองไปในมุมมองของการดูถูกและล้อเลียนเลย” (ข่าวสด, 15 พฤษภาคม 2549)

ทว่า การสร้าง “ความแปลกใหม่” มาเป็นจุดขายเพื่อกระตุ้นให้ผู้บริโภคสนใจและเข้ามาชมให้ได้มากที่สุดตามหลักการตลาดนั้น กลายเป็นประเด็นที่ชนชั้นปกครองลาวนำมาโจมตีทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยเรื่องการขาดความละเอียดอ่อนต่อมุมมองด้านอื่น ๆ ดังที่กล่าวมาในหัวข้อที่แล้ว ได้แก่ ความรู้สึกของคนลาวต่อคนไทย ความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ลาว-ไทย กระบวนการและขั้นตอนขออนุญาตจากทางการลาว และผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่อาจเกิดขึ้น เป็นต้น เช่น ผู้กำกับภาพยนตร์ฝึนอยากเห็นไทยไปฟุตบอลโลกก็คิดว่าชาติทุกชาติต้องอยากไปฟุตบอลโลกด้วยกันหมด ทั้ง ๆ ที่ชนชั้นปกครองลาวมองว่า “เราอยู่ตรงนี้เราก็พอใจในสิ่งที่เราดูแลกัน บ่ได้ทะเลาะทะเลาะกันต้องไปถึงบอลโลก เพราะเราก็คิดว่าบอลโลกก็ยังไม่ไกลจากเรา” (เหี่ยมพมมะจัน, สัมภาษณ์ในรายการโทรทัศน์ ถึงลูกถึงคน)

ภาพที่ 7.7

แสดงภาพ อติสรณ์ ตรีสิริเกษม ผู้กำกับภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะโลกเตะลิง” ให้สัมภาษณ์ในรายการโทรทัศน์ “ทุกพุธทุกแฉง”

ที่มา: รายการ “ทุกพุธทุกแฉง” ทางช่องยูบีซี อินไซด์ (โทรทัศน์, 18 ตุลาคม 2549)

ผู้วิจัยมองว่าแม้ปัญหาเรื่องนี้ได้ยุติลงแล้ว โดยภาพยนตร์เรื่องหมากเตะโลกตะลึงได้ปรับแก้ตามที่ได้ทำความเข้าใจระหว่างกันกับสถานทูตลาวฯ และออกฉายในวันที่ 19 ตุลาคม พุทธศักราช 2549 ในชื่อใหม่ว่า “หมากเตะรีเทิร์นส” แต่การยุติครั้งนี้อาจไม่ได้หมายถึง “การสิ้นสุด” ของปัญหา กล่าวคือ ทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยยังคงมีจุดยืนแบบ “ทุนนิยม” โดยมองข้ามหรือไม่ยอม “เข้าใจ” เพื่อนบ้านในมิติอื่น ๆ ที่ชนชั้นปกครองลาวพยายามเรียกร้องจากไทย เห็นได้จากทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยยังคงอ้างความชอบธรรมใน “จุดขาย” ว่า “กลับมาคราวนี้ ฮากว่าเดิม” (หมากเตะรีเทิร์นส, แผ่นโปสเตอร์โฆษณาประชาสัมพันธ์, ตุลาคม 2549) นั่นคือ ภาพยนตร์ยังคงถูกมองด้วยสายตาของผู้สร้างภาพยนตร์ไทยว่าเป็นเพียงแค่สื่อบันเทิงที่คนดูได้ความสนุก คนสร้างได้เงินเท่านั้นก็พอ หรือเนื้อเรื่องของภาพยนตร์ “หมากเตะรีเทิร์นส” กลับมาใหม่ก็ยังคงสร้างให้ไทยมีสถานะเหนือประเทศเพื่อนบ้านในนามสมมติเช่นเดิม นอกจากนี้ เมื่อทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยไม่พยายามทำ “ความเข้าใจ” ความรู้สึกของคนลาวอย่างถ่องแท้ จึงมองไปว่าเรื่องที่เกิดขึ้นเป็น “อาชญากรรม” (อดิสรณ์ ตรีสิริเกษม, สัมภาษณ์ในรายการโทรทัศน์ ทุกพุธทุกแฉง) มากกว่าการมองให้ทะลุถึงความสัมพันธ์อันเปราะบางระหว่างไทยกับลาว ที่ทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยควรต้องทำความเข้าใจในมิติทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของประเทศเพื่อนบ้านให้มากขึ้น

นอกจากนี้ ผู้วิจัยพบว่าชนชั้นปกครองลาวได้ต่อสู้ทางความหมายเพื่อหรือสร้าง “ความเป็นลาว” ที่ผู้สร้างภาพยนตร์ไทยสร้างขึ้น โดยได้อ้างถึงความสัมพันธ์แบบ “ใจเชื่อมโยง” กล่าวคือชนชั้นปกครองลาวต้องการให้ฝ่ายไทยแสดงความจริงใจต่อลาวด้วยความเข้าใจ “ลาว” อย่างแท้จริง แต่เหตุผลของทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยในการลบสัญญาของ “ลาว” ออกจากตัวบท กลับอ้างเรื่องการ “ขอมขาดทุน” เพราะไม่ต้องการให้กระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ดังที่วิสูตร พูลวรลักษณ์ ประธานกรรมการบริหารบริษัททีไอเอช ให้สัมภาษณ์ว่า “หนังเรื่องนี้ลงทุนค่อนข้างสูงประมาณ 60 ล้านบาท การที่หนังไม่ได้ฉายนั้นก็หมายถึงยุติการค้าขาย ขาดทุนแน่นอน แต่มันเป็นสิ่งที่เราประเมินแล้วว่าเป็นสิ่งที่ควรทำเพื่อไม่ให้กระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ” (ผู้จัดการออนไลน์, 15 พฤษภาคม 2549) หรือตัวอย่างโฆษณาภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะรีเทิร์นส” “เงิน” ยังคงถูกใช้เป็นข้ออ้างสำคัญในการเรียกร้องความเป็นธรรมหลังต้องเข้าสู่กระบวนการแก้ไข เพื่อให้ผู้ชมคนไทยเกิดความเห็นใจและสนใจการกลับมาของ “หมากเตะโลกตะลึง” ดังข้อความในสื่อบุภาพยนตร์ที่ว่า “ผ่านไปสองเดือน หมากเตะถูกส่งกลับเข้าไปสู่กระบวนการแก้ไข พร้อมทุ่มงบประมาณไปอีกกว่า 3 ล้านบาท เพื่อลบทุกอย่างที่เป็นปัญหาออกไป ขณะที่กระแสการกลับมาอีกครั้งของหมากเตะก็ได้รับการตอบรับอย่างดีจากผู้ที่ยังอยากดูภาพยนตร์เรื่องนี้อยู่” (สื่อบุภาพยนตร์เรื่องหมากเตะรีเทิร์นส, ดีวีดี) เห็นได้ว่าผู้สร้างภาพยนตร์ไทยได้อ้างการเสียดุล “เงินทอง” เพื่อสร้างความชอบธรรมให้กับการยอมหรือสร้างความเป็นลาวออกไปจากตัวบท แต่สิ่งที่ชนชั้นปกครอง

ลาวเรียกร้องให้ทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยต้องตระหนักให้มาก คือ “ความเข้าใจ” ประเทศเพื่อนบ้าน ด้านอื่นๆที่ไม่เกี่ยวกับเรื่อง “เงิน”

ยิ่งไปกว่านั้น การยุติปัญหาที่เกิดขึ้น ชนชั้นปกครองลาวมองว่าเกิดจากการที่ทีมงานผู้สร้างภาพยนตร์ไทยได้เข้ามา “ปรึกษาหารือร่วมกัน” กับทางสถานทูตลาวฯหลังรัฐบาลลาวออกมาทักท้วง แต่ผู้สร้างภาพยนตร์ไทยกลับยืนยันว่าการตัดสินใจครั้งนี้เป็นการ “เบนตัวเอง” หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ กระบวนการ “ฟอกขาว” ครั้งใหม่ไทยเป็นผู้ตัดสินใจ ดังตัวอย่างสก็๊ปปี้เบื้องหลังภาพยนตร์เรื่องหมากเตะรีเทิร์นสได้โฆษณาไว้ว่า “หลังจากเบนตัวเองไปนานกว่า 5 เดือน หมากเตะก็พร้อมแล้วที่จะกลับมาพิสูจน์ตัวเองอีกครั้ง ก็ในเมื่อซูเปอร์แมนยังรีเทิร์นสได้ แล้วทำไมหมากเตะจะรีเทิร์นสไม่ได้” (สก็๊ปปี้ภาพยนตร์เรื่องหมากเตะรีเทิร์นส, ดีวีดี) อนุมานได้ว่าทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยไม่ค่อยได้ตระหนักถึงการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างประเทศจากการ “ปรึกษาหารือร่วมกัน” อย่างแท้จริง ผู้สร้างภาพยนตร์ไทยยังคง “ทะนงตน” ในการผลิตสื่อภาพยนตร์เพื่อ “ความบันเทิง” ต่อไป

7.2 จาก “หมากเตะโลกตะลึง” สู่ “หมากเตะรีเทิร์นส”

กระทรวงการต่างประเทศของลาวได้ใช้อำนาจหน้าที่ในการต่อสู้เพื่อรักษาเกียรติภูมิของลาวเอาไว้ โดยเข้าไปต่อสู้เพื่อหรือสร้างความเป็นลาวในดับทภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะโลกตะลึง” ที่สร้างขึ้นจากทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทย แต่ดังที่กล่าวมาแล้วว่า “ความหมาย” เป็นกระบวนการที่ยังสร้างไม่เสร็จเพราะความหมายเป็นเรื่องของปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจที่มีการต่อสู้ในรูปแบบต่าง ๆ อยู่ตลอดเวลา ดังนั้น แม้ชนชั้นปกครองลาวสามารถลบสัญญาณของ “ลาว” ออกจากภาพยนตร์ได้สำเร็จ แต่ฝ่ายไทยหรือทีมผู้สร้างภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะ” ก็สามารถเข้าไปต่อรองเพื่อสร้างความชอบธรรมในการหรือสร้างความหมายเกี่ยวกับลาวได้ด้วย

ผู้วิจัยมองว่าการวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงจาก “หมากเตะโลกตะลึง” เป็น “หมากเตะรีเทิร์นส” เป็นจุดสำคัญอันหนึ่งที่สามารถชี้ให้เห็นถึงจุดอ่อนไหวของประเด็นปัญหาความขัดแย้งระหว่างไทย-ลาวจากกระบวนการประกอบสร้างความหมายว่าด้วย “ลาว” ได้ ผู้วิจัยจึงนำดับทจากสื่อโฆษณาต่าง ๆ ของภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะโลกตะลึง” และ “หมากเตะรีเทิร์นส” มาศึกษาเปรียบเทียบเพื่อวิเคราะห์หากลไกป้องกันต่อไป โดยดับทที่นำมาศึกษาเปรียบเทียบ ได้แก่ โฆษณาตัวอย่างภาพยนตร์ แผ่นปิดโฆษณาภาพยนตร์ สก็๊ปปี้ภาพยนตร์ เพลงประกอบภาพยนตร์ และบทภาพยนตร์ ดังนี้

7.2.1 โฆษณาตัวอย่างภาพยนตร์ (Trailer)

ตารางที่ 7.3

แสดงการเปรียบเทียบโฆษณาตัวอย่างภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะโลกตะลึง”
และ “หมากเตะรีเทิร์นส”

หมากเตะโลกตะลึง	หมากเตะรีเทิร์นส
<ul style="list-style-type: none"> - เน้นโทนตลกขำขัน - เดินเรื่องด้วยมหกรรมการแข่งขันฟุตบอลที่ลาวกำลังจะไปฟุตบอลโลก โดยการสนับสนุนจากเศรษฐินีชาวไทย - สร้างจุดขายโดยนำ “ลาว” มาล้อเลียนเป็นเรื่องตลก เช่น ความล่าช้า ความเฉื่อยชา การชอบใช้แรง ความยากจน การวิ่งไล่ตามกระแสโลกและความอึด - ปิดท้ายด้วย “18 พฤษภาคม เต็มต่อมฮากระจ่าย กำกับโดยบั๊กปิ้ง 1 ในผู้กำกับแฟนฉัน” 	<ul style="list-style-type: none"> - เน้นการโค่นแบนในเหตุการณ์ต่างๆเกี่ยวกับฟุตบอลโลกครั้งล่าสุดในปี 2006 เพื่อโยงเข้าสู่การโค่นแบนของภาพยนตร์เรื่องหมากเตะ - เน้นโทนความเจ็บปวด ความอคติ การฮึดสู้ และจบด้วยตลกเสียดสีว่า “โอย รอตั้งแต่หน้าร้อนยันมาถึงหน้าหนาว เพิ่งจะได้ฉาย” - ปิดท้ายด้วย “19 ตุลาคม พบกันแน่ ทุกโรงภาพยนตร์ ผลงานโดยปิ้ง แฟนฉัน อติสรณ์ตรีศิริเกษม”

ที่มา: ตัวอย่างภาพยนตร์เรื่อง หมากเตะโลกตะลึง (วิดิทัศน์, พฤษภาคม 2549) และตัวอย่างภาพยนตร์เรื่อง หมากเตะรีเทิร์นส (ดีวีดี, กุมภาพันธ์ 2550)

ตัวอย่างภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะโลกตะลึง” (วิดิทัศน์, พฤษภาคม 2549) ขึ้นต้นด้วยตัวหนังสือครั้งละท่อนว่า “มหกรรมลูกหนัง / กำลังจะเริ่ม / ลาว / กำลังจะไปบอลโลก” จุดเด่นของโฆษณาตัวอย่างอยู่ที่การเล่าเรื่องด้วยภาพตลก ๆ เกี่ยวกับ “5 หมากเด็ด พาลาวไปบอลโลก” หนึ่ง เตะหนัก นักกีฬาทีมชาติลาวเตะจนลูกฟุตบอลลอยไปนอกโลก สอง มือหนีบ เด็กโยนแตงโมที่รับลูกแตงโมเก่งจนได้กลายมาเป็นนายประตูทีมชาติลาว สาม ทนหนาว นักฟุตบอลลาวฝึกให้ชินกับความเย็นในรถแข่งแข่งจนน้ำมูกไหลย่อยเป็นน้ำแข็งก่อนไปแข่งที่เกาหลีสี่ ปรับลุค ทีมชาติลาวก้าวสู่ระดับอินเตอร์ด้วยการข้อมผมสีทองทั้งทีม ไม่มีผมก็ข้อมขนรักแร้แทน และห้า สู้บั้น นักฟุตบอลลาวซ้อมจนขาเป็นตะคริวต้องนวดด้วยท่าพิสดาร จบท้ายด้วยการประกาศวันฉาย “18 พฤษภาคม เต็มต่อมฮากระจ่าย กำกับโดยบั๊กปิ้งหนึ่งในผู้กำกับแฟนฉัน”

ภาพที่ 7.8

แสดงภาพโฆษณาตัวอย่างภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะโลกตะลึง”

ที่มา: โฆษณาตัวอย่างภาพยนตร์เรื่องหมากเตะโลกตะลึง (วีดิทัศน์, พฤษภาคม 2549)

ส่วนตัวอย่างภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะรีเทิร์นส” (ดีวีดี, กุมภาพันธ์ 2550) ขึ้นต้นด้วยตัวหนังสือครั้งละท่อนว่า “ฟุตบอลโลก 2006 / มิโอบแดงทั้งสิ้น 28 ใบ / รุนีย์ โคนแบน / ซีดาน โคนแบน / หมากเตะก็โคนแบนด้วย” หลังจากนั้นได้ใส่เพลงประกอบของนักร้องหญิงชื่อปาล์มมี่ที่มีเนื้อร้องว่า “ได้แต่ยินยอมรับความเจ็บปวด และฉันจะอดทน แม้แทบขาดใจ ไม่อาจจะวิงหนีความจริงที่มันโหดร้าย...”¹ ภาพที่ถูกนำมาเสนอเป็นฉากครามาที่เค้นอารมณ์มาก ๆ เช่น ความรุนแรง ความผิดหวังเสียใจ ความกล้าได้กล้าเสีย และความฮึดเพื่อเอาชนะ สีหน้าของตัวละครที่ปรากฏมี

¹ เพลง “ได้แต่ยินยอมรับความเจ็บปวด” ขับร้องโดยนักร้องหญิงชื่อปาล์มมี่ ซึ่งใช้เป็นเสียงเพลงประกอบที่คลอไปกับตัวอย่างภาพยนตร์เรื่องหมากเตะรีเทิร์นส

แต่ความเคร่งเครียดจริงจัง แต่ก็จบลงด้วยการขึ้นตัวหนังสือว่า “ขอภัยที่มาช้า แต่กลับมาคราวนี้ พวกเราฮากว่าเดิม” พร้อมหยอดมุขตลกเสียดสีในฉากนักฟุตบอลถูกแช่เย็นจนน้ำมูกไหลย้อยเป็น น้ำแข็งว่า “โอ้ย...รอตั้งแต่หน้าร้อนยันมาถึงหน้าหนาวพឹងจะได้ฉาย”

ภาพที่ 7.9

แสดงภาพโฆษณาตัวอย่างภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะรีเทิร์นส”

ที่มา: โฆษณาตัวอย่างภาพยนตร์เรื่องหมากเตะรีเทิร์นส (ดีวีดี, กุมภาพันธ์ 2550)

จากการเปรียบเทียบโฆษณาทั้งสองชิ้นนี้ พบว่าโฆษณาตัวอย่างภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะรีเทิร์นส” มีความแตกต่างจาก “หมากเตะโลกตะลึง” ในแง่โทนและจุดเน้น โทณที่ใช้ใน “หมากเตะโลกตะลึง” คือ โทนตลกที่ทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยจินตนาการต่อลาวได้ด้วย “ความสนุกสนาน” ไม่ว่าจะเป็นฉากนักฟุตบอลทีมชาติลาวซ้อมจนรักแร้สีทอง ฉากน้ำมูกแข็ง ฉากให้สุนัขไล่ ฉากโยนแดงโม ฉากทำนวดพิศดาร และฉากก้มลงเก็บสนุ่ เป็นต้น แต่ในฉบับ “หมากเตะรีเทิร์นส” ได้เน้นคำว่า “โดนแบน” และเปลี่ยนจากโทนตลกมาเป็นความเจ็บปวดเศร้าสร้อยเพื่อสื่อความหมายว่า “ขวัญใจไทยโดนกระทำ” อย่างชอกช้ำ เพราะเรื่องนี้และซีดานต่างเป็นขวัญใจของแฟนฟุตบอลทั่วโลกแต่ต้องโดนใบแดงในฟุตบอลโลกปี 2006 เช่นเดียวกับภาพยนตร์เรื่องหมากเตะที่สร้างโดยบริษัทผู้ผลิตหนังคุณภาพและผู้กำกับชื่อดังจากเรื่องแฟนหนังที่ “โดนใบแดง” จนวงการหนังไทย

ต้นตะลิ่งด้วยเช่นกัน การเริ่มต้นแบบนี้เป็นการสร้างความชอบธรรมให้กับการกลบเกลื่อนต้นเหตุของการถูกระงับการฉายภาพยนตร์ด้วยการอ้างถึงความเป็นขัวงใจผู้ชมขึ้นมาแทน เพื่อร้องขอความเห็นใจจากแฟน ๆ ชาวไทย ดังนั้น ตัวอย่างภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะรีเทิร์นส” จึงได้ตัดภาพตกลงข้างของตัวละครในเรื่องออกไปเกือบหมดเหลือแต่ภาพที่เค้นอารมณ์มาก ๆ เพื่อส่งความรู้สึกน่าสงสารและความเป็น “คนดี” ของตัวเองไปถึงผู้ชมว่า “ได้แต่ยินยอมรับความเจ็บปวด และชั้นจะอดทน แม้แทบขาดใจ ไม่อาจจะหวังหนีความจริงที่มันโหดร้าย...” ฉากเค้นอารมณ์ที่ปรากฏ ได้แก่ ฉากโค้ชพงศ์รินทร์พุดเสียดังว่า “ผมคงไม่บอกว่า ถ้าเล่นตามแผนแล้วพวกคุณจะชนะ แต่อย่างน้อยถ้าเชื่อผม พวกคุณคงไม่แพ้แบบนี้...” ฉากวินสหวุ่นโมโหแต่ทำอะไรคู่อสู้ไม่ได้จึงเอาหมัดมาชกหน้าตัวเองจนเลือดกำเดาไหล และฉากเจ็มิงตะโกนว่า “ยิง ๆ ๆ ไปข้างไป ยิงแม่ง โลด” เพื่อบอกเป็นนัยว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นสร้างความเจ็บปวดเพียงใด แต่ขณะเดียวกันทีมผู้สร้างไทยก็บอกให้รู้ว่าตนมีความเข้มแข็งพอที่จะลุกขึ้นสู้อีกครั้ง และพร้อมประกาศกร้าวเหมือนกับที่พงศ์รินทร์พุดในตัวอย่างภาพยนตร์ว่า “เราต้องชนะ เราแพ้มามากพอแล้ว” อย่างไรก็ตาม ท้ายที่สุดทีมผู้สร้างภาพยนตร์เรื่องหมากเตะก็ยังคงยืนยันการขาย “ความตลก” เหมือนเดิมว่า “แต่กลับมาราวนี้ พวกเราฮากว่าเดิม” ดังนั้นจุดยืนที่เหมือนเดิมของผู้สร้างภาพยนตร์ไทยก็คือ หนึ่ง “การมองภาพยนตร์เป็นสินค้าบันเทิง” ที่ผลิตแล้วก็ต้องออกฉายสู่ตลาดการบริโภค และสอง การลุ่มหลงอยู่ในบริบทฟุตบอลโลกที่เป็นสัญลักษณ์หมายถึง “การแข่งขันเสรีแบบทุนนิยมโลก” สำหรับจุดที่เปลี่ยนไปก็คือหมากเตะโลกตะลิ่ง “ไทยจินตนาการถึงลาวอย่างสนุกสนาน” แต่หมากเตะรีเทิร์นสนั้นถูกทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยสร้างความหมายว่า “ไทยเป็นฝ่ายถูกระงับ”

7.2.2 แผ่นปิดโฆษณาภาพยนตร์ (poster)

ภาพที่ 7.10

แสดงการเปรียบเทียบภาพโปสเตอร์ภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะโลกตะลิ่ง” และ “หมากเตะรีเทิร์นส”

ที่มา: www.maktae.com และ www.deknang.com

จากภาพแผ่นปิดโฆษณาภาพยนตร์ข้างต้น พบว่า แผ่นปิดโฆษณาภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะรีเทิร์นส” มีความแตกต่างจาก “หมากเตะโลกเตะลิง” โดยแผ่นปิดโฆษณาภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะโลกเตะลิง” มีการเน้นสโลแกนบนพื้นผ้าพันคอฝรั่งว่า “งานนี้มีเฮ ลาวกำลังจะไปบอลโลก” แต่ฉบับ “หมากเตะรีเทิร์นส” ถูกเปลี่ยนเป็น “กลับมาคราวนี้...มีฮากว่าเดิม” อยู่บนฉากหลังภาษาอังกฤษ ตัวโต “THEY RETURN” พร้อมตราประทับที่มุมซ้ายล่างว่า “ผ่านการ PASS พาสเจอร์ไรซ์แล้ว” แต่สิ่งที่คงเดิมในภาพคืออารมณ์สนุกสนานของตัวละครในเวทีโลก

การประกอบสร้างความหมายในแผ่นปิดโฆษณาภาพยนตร์ทั้งสอง พบว่าแผ่นปิดโฆษณา “หมากเตะโลกเตะลิง” สร้างความหมายให้ไทยอยู่เหนือลาว เห็นได้จากการวางตำแหน่งตัวละครไทยอยู่ด้านบนและตัวละครลาวเป็นองค์ประกอบอยู่ด้านล่าง แต่ทั้งไทยและลาวต่างยิ้มแย้มอย่างมีความสุขในอ้อมกอดของสนามแข่งขันฟุตบอลโลกที่เป็นสัญลักษณ์ของระบบทุนนิยมโลกอันหมายถึงสิ่งที่จะนำความสุขมาให้คนไทยกับคนลาว แต่เมื่อเป็น “หมากเตะรีเทิร์นส” แผ่นปิดโฆษณาภาพยนตร์ได้ลด “ความเป็นลาว” ลง แต่เน้น “ความเป็นโลก” มากขึ้น เห็นได้จากการใช้คำว่า “รีเทิร์นส” และ “THEY RETURN” เพิ่มเข้ามาเพื่อเน้นจุดยืนความเป็นสากลของผู้สร้างภาพยนตร์ ความเป็นสากลที่ถูกสร้างขึ้นได้เข้าไปสร้างความชอบธรรมให้กับการรับประกัน “ความฮา” ของทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยอีกครั้งว่า “ความตลก” ที่กลับมาใหม่นั้นได้ “ผ่านการ PASS พาสเจอร์ไรซ์แล้ว” หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ “ไทย” ได้ผ่านมาตรฐานแบบสากลเรียบร้อยแล้ว ดังนั้น ทั้งแผ่นปิดภาพยนตร์เรื่องหมากเตะโลกเตะลิงและหมากเตะรีเทิร์นสต่างใช้จุดยืนที่มีความโน้มเอียงไปหา “ความเป็นโลก” ด้วยกันทั้งคู่ แต่ความหมายที่ถูกสร้างผ่านแผ่นปิดภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะรีเทิร์นส” ได้เผยให้เห็นถึงค่านิยมแบบตะวันตกของทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยที่แสดงออกมาได้อย่างชัดเจนมากขึ้น โดยสลัด “ความเป็นท้องถิ่น” หรือ “ความเป็นลาว” ในท่าทาง “หมอลำ” ออกไป แล้วแทนที่ด้วยการ “ชูกำปั้นแห่งชัยชนะ” แบบฝรั่งแทน

7.2.3 สื่อกฎภาพยนตร์ (special feature)

ตารางที่ 7.4

แสดงการเปรียบเทียบสื่อกฎภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะ โลกเตะลิง” และ “หมากเตะรีเทิร์นส”

หมากเตะ โลกเตะลิง	หมากเตะรีเทิร์นส
<p>สื่อกฎภาพยนตร์ประกอบไปด้วย</p> <p>การเล่าเรื่องย่อ “หมากเตะ โลกเตะลิง” ที่เป็น ดราม่าคอมมีดี้แต่ก็เน้นความ สนุกสนานเฮฮาเป็นหลัก</p> <p>แนะนำประวัติผู้กำกับภาพยนตร์ ผลงาน สร้างชื่อคือภาพยนตร์ไทยเรื่อง “แฟน ฉัน” เป็นคนสุราษฎร์ธานี ครอบครัว ฐานะดีมาก รักกีฬาฟุตบอลเป็นชีวิต จิตใจ</p> <p>เบื้องหลังหมากเตะ โลกเตะลิง แบ่งออกเป็น 6 ตอน คือ โก๊ซพิตเนสแอ็บแต่ว์ รักแรร่ ทอง น้ำมูกแข็ง กะเหรียงเตะหนัก พระเอกจอมเลี้ยว และนางเอกจีเขิน เนื้อหาแต่ละตอนเป็นการแนะนำตัว ละครเด่นๆและเรื่องราวตลกๆในการ ถ่ายทำ</p>	<p>สื่อกฎภาพยนตร์ประกอบไปด้วย</p> <p>เกาะติดขอบสนาม (behind the scenes) ได้แก่ หมากเตะได้ฉายแล้ว เบื้องหลัง การแก้ไขหมากเตะ เปิดใจการ โคนแบน และทำไมต้องอาวี เป็นต้น เนื้อหาส่วน ใหญ่เป็นการเล่าถึงเหตุการณ์และ ความรู้สึกตั้งแต่หมากเตะ โลกเตะลิง “โคนแบน” จนเข้าสู่กระบวนการแก้ไข และกลายมาเป็น “หมากเตะรีเทิร์นส”</p> <p>แนะนำราชรัฐอาวี (we are Arvee) เนื้อหา เป็นการเล่าภูมิหลังราชรัฐอาวีที่เป็น ประเทศที่สมมติขึ้นมาใหม่</p> <p>ชีวิตหมากเตะหลังโคนแบน (Arvee. The Reality)เป็นการนำเสนอชีวิตของ นักแสดงแต่ละคนภายหลังการ โคน แบนที่ต้องกลับไปใช้ชีวิตแบบสามัญ ชนตามเดิม</p> <p>การให้สัมภาษณ์ประชาชนทั่วไปว่ายังอยาก ดูภาพยนตร์เรื่องนี้หรือไม่</p>

ที่มา: สื่อกฎภาพยนตร์เรื่องหมากเตะ โลกเตะลิง (วีดิทัศน์, พฤษภาคม 2549) และสื่อกฎภาพยนตร์เรื่อง
หมากเตะรีเทิร์นส (ดีวีดี, กุมภาพันธ์ 2550)

จากตารางที่ 7.4 พบว่า สื่อกฎภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะรีเทิร์นส” มีความแตกต่างจาก
“หมากเตะ โลกเตะลิง” อย่างมาก โดย “หมากเตะ โลกเตะลิง” เน้นการให้ข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องย่อและ

เบื้องหลังการถ่ายทำภาพยนตร์ผ่านตัวผู้กำกับและนักแสดงเด่น ๆ ในเรื่อง โทนในการนำเสนอเป็น โทนตลก ๆ สนุกสนานเฮฮาเพื่อให้ตรงกับลักษณะของหนัง เช่น การแนะนำตัวผู้กำกับ ปิ่ง อติสรณ์ ตรีสิริเกษม ก็นำเสนอเป็นเสียงสนทนาระหว่าง “แม่ผู้กำกับ” ตัดสลับกับ “ปิ่ง” เพื่อแสดงความมุ่งมั่นของผู้กำกับ “ระดับเสีย” ที่ไม่ยอมทำกิจการใหญ่โตมากมายของครอบครัวแต่อยาก “ทำหนัง” ตัวอย่างบทสนทนาบางตอน ได้แก่

เสียงแม่ผู้กำกับ	ปิ่งมาช่วยแม่ขายมอเตอร์ไซค์ใหม่ลูก
ปิ่ง	ไม่ครับ ผมไม่ชอบค้าขาย
เสียงแม่ผู้กำกับ	ปิ่ง นา กุ้ง ไม่มีใครดูแลเลยนะลูก
ปิ่ง	ไม่ครับ ผมไม่ชอบทำเกษตร
เสียงแม่ปิ่ง	ปิ่งแม่สร้างโรงแรมให้ทำเอามั้ย
ปิ่ง	ไม่ ผมทำจะทำหนัง

(สตู๊ปภาพยนตร์เรื่องหมากเตะโลกตะลึง, วิดิทัศน์)

ภาพที่ 7.11

แสดงเบื้องหลังการทำงานของ อติสรณ์ ตรีสิริเกษม ในฐานะผู้กำกับภาพยนตร์

ที่มา: สตู๊ปภาพยนตร์เรื่องหมากเตะโลกตะลึง (วิดิทัศน์, พฤษภาคม 2549)

การตัดสินใจก้าวเข้าสู่วงการภาพยนตร์ของ “ปิ่ง” อติสรณ์ ตรีสิริเกษม ทำให้ “ปิ่ง” แจ็งเกิดในฐานะผู้กำกับภาพยนตร์พร้อมกับเพื่อนอีกห้าคน ด้วยผลงานเรื่อง “แฟนฉัน” และมาเป็นผู้กำกับเดี่ยวในภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะโลกตะลึง” ที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับคนไทยพาทีมชาติลาวไปฟุตบอลโลก เพราะผู้กำกับภาพยนตร์ชื่นชอบกีฬาฟุตบอลเป็นชีวิตจิตใจและฝันอยากเห็นประเทศเล็ก ๆ ได้ไปฟุตบอลโลก “ปิ่ง” อติสรณ์ได้กล่าวถึงโทนเรื่องว่า “ความสนุกของหนังเรื่องนี้ อยู่ที่ความน่ารัก ความเฮฮาครื้นเครงของนักบอลชุดนี้” ดังนั้นเป้าหมายของหนังก็คือการสร้างความเป็นกันเองเป็นหลัก ตัวบทภาพยนตร์จึงสร้างตัวละครต่าง ๆ ให้เต็มไปด้วยมุขขำขัน เช่น ย่อมขนิรักแร่ทอง น้ามุกแจ็ง และแรงแมฮาศาล เป็นต้น

ภาพที่ 7.12

แสดงตัวอย่างเบื้องหลังการถ่ายทำฉากตลก ๆ ในภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะโลกตะลึง”

ที่มา: สกู๊ปภาพยนตร์เรื่องหมากเตะโลกตะลึง (วิดิทัศน์, พฤษภาคม 2549)

ข้อมูลที่ได้จากสกู๊ปภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะโลกตะลึง” ช่วยสนับสนุนการวิเคราะห์จุดยืนของหนังได้ส่วนหนึ่งว่า “ความเป็นลาว” ในภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะโลกตะลึง” ถูกประกอบสร้างขึ้นจากสายตาของคนชั้นกลางไทยรุ่นใหม่ เพราะผู้กำกับซึ่งทำหน้าที่เขียนบทภาพยนตร์ด้วยนั้นเติบโตมาจากครอบครัวของคนจีนที่สร้างฐานะขึ้นมาจากการทำธุรกิจการค้า แต่คนชั้นกลางรุ่นใหม่ที่มีฐานะคืออย่าง “ป๊ิง” แตกต่างจากรุ่นพ่อแม่ตรงที่ “ป๊ิง” เป็นคนชั้นกลางที่ผลิตสินค้าที่เป็นความคิดสร้างสรรค์ (idea) ความรู้ (knowledge) หรือบริการ (service) มากกว่าการผลิตสินค้าแบบอุตสาหกรรมโรงงาน

นักวิชาการหลายท่าน อย่าง บัวร์ดิเยอ (Bourdieu, 1994) นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2536) กาญจนา แก้วเทพ (2539) และฉัตรนันทน์ อนวัชศิริวงศ์ (2542) ได้ตั้งข้อสังเกตว่ากลุ่มคนที่ทำหน้าที่ผลิตสัญญาณที่สำคัญในโลกปัจจุบัน ก็คือ คนชั้นกลาง (middle class) โดยเฉพาะในแวดวงสื่อมวลชน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ คนทำงานด้านสื่อมวลชนมีแนวโน้มเป็นกลุ่มคนชั้นกลางซึ่งมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการควบคุมกลไกทางอุดมการณ์ในสังคมปัจจุบันอย่างกว้างขวาง กลุ่มนี้ใช้สื่อมวลชนร่วมสมัยในการลงรหัสความคิดของคนชั้นกลางทำให้อุดมการณ์ของคนชั้นกลางกลายเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป การประกอบสร้าง “ความเป็นลาว” ในภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะโลกตะลึง” จากทีมผู้สร้างภาพยนตร์ก็เช่นกัน ถือเป็น การสอดใส่อุดมการณ์ของคนชั้นกลางไทยลงไป ในภาพยนตร์ อย่างไรก็ดี คนชั้นกลางไทยค่อนข้างขาดต้นทุนทางวัฒนธรรม (cultural capital) เนื่องจากคนชั้นกลางไทยเป็นชนชั้นที่แทรกตัวขึ้นมาใหม่ระหว่างชนชั้นปกครองและชนชั้นชาวนา ทำให้คนกลุ่มนี้มีกบพเสมอว่าสถานภาพทางสังคมและอัตลักษณ์ของตนมีความไม่แน่นอน จึงพยายามที่จะค้นหาพัฒนาารูปแบบชีวิตใหม่ ๆ ให้กับชนชั้นตนเอง ด้วยวิธีการเปิดรับต่อวัฒนธรรมอื่น ๆ ในทุกรูปแบบ (Bourdieu, 1994) นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2536) ได้กล่าวว่า คนชั้นกลางไทยมีแนวโน้มจะชื่นชม “ความเป็นโลก” มากกว่า “ความเป็นท้องถิ่น” และวัฒนธรรมต่างแดนมักกลายเป็นที่มาของแรงบันดาลใจของวัฒนธรรมคนชั้นกลางไทย และเนื่องจากคนชั้นกลาง

ไทยเป็นกลุ่มคนที่อยู่ใกล้ชิดกับวัฒนธรรมโลกเป็นอย่างมาก ทำให้คนชั้นกลางเคลื่อนไหวอยู่ท่ามกลาง “ความเป็นไทย” “ความเป็นโลก” และ “ความเป็นท้องถิ่น” โดยในแง่หนึ่งคนชั้นกลางจะวางอัตลักษณ์ที่สัมพันธ์กับ “ความเป็นท้องถิ่น” (the local) ขณะเดียวกันกับที่อีกด้านของความสัมพันธ์จะอยู่บนพื้นฐานของ “ความเป็นโลก” (the global) แม้ว่าพวกเขาจะมีความโน้มเอียงฝักใฝ่ไปทาง “ความเป็นโลก” มากกว่า (Hammerz, 1996, อ้างต่อจาก สมสุข หินวิมาน, 2543 ข.) คนชั้นกลางมักจัดลำดับความสัมพันธ์ให้ลักษณะ “ความเป็นโลก” อยู่เหนือ “ความเป็นท้องถิ่น” ทำให้คนชั้นกลางชอบที่จะเลือกอัตลักษณ์แบบ “โลก” และแบบ “คนเมือง” มาเสริมสถานภาพของตน ในขณะที่อีกด้านก็จะผลัก “ความเป็นท้องถิ่น” ออกไปให้กลายเป็น “ชายขอบ” ในสังคมของคนชั้นกลางไทย และเนื่องด้วย “ลาว” จัดอยู่ในชาติพันธุ์เดียวกับ “คนอีสาน” ซึ่งคนชั้นกลางมองอีสานเป็นชนบทของไทย ดังนั้น เมื่อ “ปิ้ง” ผู้กำกับและคนเขียนบทภาพยนตร์ที่เป็นคนชั้นกลางไทยได้มีโอกาสสร้างภาพยนตร์เกี่ยวกับ “ลาว” เขาจึงได้ผลิตอัตลักษณ์ “ความเป็นลาว” ในเชิงกดทับ “ลาว” โดยการแบ่ง “เขา” แบ่ง “เรา” ด้วยการทำให้คนลาวอยู่ในฐานะ “ความเป็นอื่น” และเขียนถึงในสภาพที่ด้อยกว่าเช่นเดียวกับกลุ่มผู้ปกครองไทยในอดีต เพื่อยืนยันอัตลักษณ์ความเป็นไทยของคนชั้นกลางไทยชัดเจนขึ้นว่า “คนชั้นกลางไทย” คือพวกเดียวกับคนไทยมิใช่ “ความเป็นอื่น” ซึ่งคนชั้นกลางไทยมีอำนาจและความชอบธรรมเช่นเดียวกับชนชั้นปกครองไทยในอดีตในการครอบครองและครอบงำลาวให้อยู่ในฐานะ “คนอื่น” ต่อไป

ส่วนสื่ूपภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะรีเทิร์นส” ทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยได้เปลี่ยนจุดเน้นมาเล่าเรื่องกระบวนการแก้ไขเพื่อแสดงความรับผิดชอบต่อสิ่งที่เกิดขึ้นและผลกระทบที่ตามมาหลังจากการ “โค่นแบน” สื่ूपภาพยนตร์อันใหม่มีการย้ำถึง “การแก้ไข” ส่วนที่ปัญหาออกไปหมดแล้ว นั่นคือ “รูปสัญญาะ” ต่าง ๆ เกี่ยวกับชาติลาวถูกเปลี่ยนให้กลายเป็น “อาวี” อติสรณ์ตรีสิริเกษม ผู้กำกับภาพยนตร์กล่าวว่า

“จากเดิมหมากเตะโลกตะลึงได้แปลงสภาพมาเป็นหมากเตะรีเทิร์นสก็มีสิ่งเปลี่ยนแปลงก็คือ จากเดิมที่เราเคยใช้เรื่องราว ใช้ชื่อของประเทศเพื่อนบ้านก็เปลี่ยน เป็นชื่อประเทศสมมติขึ้นมาเลย ซึ่งในที่นี้เราได้ตั้งชื่อว่าประเทศอาวี... เราลบทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับประเทศเพื่อนบ้านของเราออก” (สื่ूपภาพยนตร์เรื่องหมากเตะรีเทิร์นส, ดีวีดี, กุมภาพันธ์ 2550)

ในสื่ूपภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะรีเทิร์นส” ได้ให้ข้อมูลใหม่เกี่ยวกับประเทศสมมติ “อาวี” ว่า ชื่อประเทศเต็ม ๆ คือ “ราชรัฐอาวี” เป็นประเทศเล็ก ๆ ที่ตั้งอยู่บนเกาะในภูมิภาคเอเชีย

ตะวันออกเฉียงใต้ มีประชากรอาศัยอยู่เพียงห้าแสนคน ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาราชการ และใช้ภาษาไทยอีสานเป็นภาษาท้องถิ่น มีรายได้หลักจากการทำประมงโดยเฉพาะหอยลาย ประชาชนในชาติคลังไค้ฟุตบอลจนถูกจัดอันดับจากสหพันธ์ฟุตบอลซ็อกเกอร์นานาชาติให้เป็นหนึ่งในสิบชาติที่ติดกีฬาฟุตบอลมากที่สุดในโลก (สตู้ปภาพยนตร์เรื่องหมากเตะรีเทิร์นส, ดีวีดี)

ภาพที่ 7.13

แสดงภาพข้อมูลประเทศสมมติ “ราชรัฐอาวี”

ที่มา: สตู้ปภาพยนตร์เรื่องหมากเตะรีเทิร์นส (ดีวีดี, กุมภาพันธ์ 2550)

กระบวนการแก้ไข “ลาว” เป็น “อาวี” ได้ถูกนำเสนอในสตู้ปภาพยนตร์ช่วง “เบื้องหลังการแก้ไขหมากเตะ” (ดีวีดี, กุมภาพันธ์ 2550) โดยอ้างว่าผู้สร้างภาพยนตร์ได้เสียเงินไปสามล้านบาทและเวลาเกือบสามเดือนในการปรับแก้ ดังข้อความในสตู้ปที่ว่า “ทางทีมงานบอกกับเราว่าต้องทุ่มเงินทุน แก้ไขทั้งภาพและเสียงกว่า 3 ล้านบาท จนกลายเป็นหนังไทยที่ทำ C.G. (คอมพิวเตอร์กราฟฟิก) เยอะที่สุดไปแล้ว” และ เช่นชนนี สุนทรสารทฐร ผู้อำนวยการสร้างภาพยนตร์กล่าวถึงการลบสัญญาณของลาวออกไปว่า “เบื้องต้นคิดว่าสองเดือนจะเสร็จ แต่ทำเอาเข้าจริง ๆ ก็เกือบ ๆ สามเดือน แต่ก็ถือว่าเราลบออกไปได้เนียนมาก” (สตู้ปภาพยนตร์เรื่องหมากเตะรีเทิร์นส, ดีวีดี) สำหรับสาเหตุที่ต้องเป็นอาวี จิระ มะลิกุล โปรดิวเซอร์ของบริษัทกล่าวว่า “ก็คิดกันว่าน่าจะเป็นประเทศอาวี ปรากฏว่าลองไปทดสอบทดลองในการพากย์ดู เออ มันไปได้เหมือนกันนะ” (สตู้ปภาพยนตร์เรื่องหมากเตะรีเทิร์นส, ดีวีดี) ในขณะที่ตัวหนังสือกราฟฟิกคำว่า “ลาว” ก็นำตัวอ.อ่างไปแทนที่ล.ลิง แล้วเติมสระอึบนตัว ว.แหวนก็กลายเป็น “อาวี” อติสรณ์ ตรีสิริเกษม ผู้กำกับภาพยนตร์กล่าวว่า “มันเป็นเรื่องของความสะดวก และก็ดูดีในการแก้ไขครับ” (สตู้ปภาพยนตร์เรื่องหมากเตะรีเทิร์นส, ดีวีดี)

ภาพที่ 7.14

แสดงกระบวนการแก้ไขฟิล์มต้นฉบับ โดยลบสัญลักษณ์ “ลาว” และเปลี่ยนคำว่า “ลาว” เป็น “อาวี”

ที่มา: สกู๊ปภาพยนตร์เรื่องหมากเตะรีเทิร์นส (ดีวีดี, กุมภาพันธ์ 2550)

สกู๊ปภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะรีเทิร์นส” (ดีวีดี, กุมภาพันธ์ 2550) ได้เสนอให้เห็นถึงผลกระทบอีกประการหนึ่งด้วย คือ นักแสดงหน้าใหม่มากมายที่หวังแจ้งเกิดต้องกลายเป็น “ดาวร่วง” กลับไปทำอาชีพเก่าตามเดิม เช่น คนส่งของ คนขายลาบส้มตำ นักเขียน นักศึกษามหาวิทยาลัย นักร้องบ๊องในทีมมหาวิทยาลัย ผู้กำกับศิลป์ และนักบาสเก็ตบอล เป็นต้น ซึ่งนักแสดงหลายคนได้เปิดใจกับเหตุการณ์เรื่องนี้ เสกสรร สุทธิจันทร์ พระเอกในเรื่องกล่าวว่า “ที่รู้ตอนแรกว่าหมากเตะไม่ได้ฉาย...กินข้าวแทบไม่ลงเลยครับ” สุชาติ เสนาคร รับบท “ภูสมิง” กล่าวว่า “อยากให้ทุกคนที่อยากจะดูหนังเรื่องนี้มาพิสูจน์ด้วยตัวเองว่า มันเป็นอย่างไงบ้าง ผมว่ามันมีอะไรหลายอย่างมากกว่านั้น” แพรว ประพิณทิพย์ นางเอกพูดถึงความรู้สึกว่า “ดีใจนะคะที่หนังได้กลับมาพิสูจน์ตัวเองอีกครั้งนึง จะได้ว่าเราไม่ได้ไปดูถูกใคร” และน้อย โพธิ์งาม รับบท “เจ๋มมิ่ง” ให้สัมภาษณ์ว่า “ก็ขอกราบขอบคุณสำหรับที่มาที่หวังมาดิง ก็ทำให้เรามีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง...การทำงานย่อมมีการผิดพลาด คนที่ไม่ได้ทำ คือ คนที่ไม่มีความผิด เราผิดพลาดตรงนี้แล้ว เราก็มาขอแก้ตัว แล้วก็มีการเปลี่ยนแปลงใหม่” นอกจากนี้ สกู๊ปภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะรีเทิร์นส” ได้ไปสัมภาษณ์ประชาชนทั่วไปเกี่ยวกับความรู้สึกว่าอยากดูภาพยนตร์เรื่องนี้หรือไม่หากได้กลับมาฉายใหม่ ซึ่งคำตอบทั้งหมดคือ “อยากดู” เพราะอยากรู้ว่ามันเปลี่ยนไปอย่างไรบ้าง

ภาพที่ 7.15

แสดงภาพบรรดานักแสดง และประชาชนทั่วไปให้สัมภาษณ์ความรู้สึกต่อเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

ที่มา: สกู๊ปภาพยนตร์เรื่องหมากเตะรีเทิร์นส (ดีวีดี, กุมภาพันธ์ 2550)

ภาคปฏิบัติทางวาทกรรม (discursive practice) ในการต่อสู้ทางความหมายว่าด้วย “ลาว” ในสื่อกฎหมายเรื่อง “หมากเตะรีเทิร์นส” บนความสัมพันธ์ระหว่างไทย-ลาวนั้น พบว่า ทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยยอมรับต่อการแก้ไขเปลี่ยนแปลง “รูปสัญลักษณ์ลาว” ออกจากภาพยนตร์ แต่ได้ “ปฏิเสธ” ความหมายว่ามีเจตนาคุกคนลาว การตอบโต้ได้ใช้วิธีให้ตนเองเป็น “ฝ่ายถูกกระทำ” มากกว่าการกล่าวถึงว่า “หมากเตะ โลกตะลิ่ง” ได้ไป “กระทำต่อลาว” อย่างไร เรื่องราวที่ถูกนำเสนอในสื่อกฎหมายเรื่องหมากเตะรีเทิร์นสจึงมีเนื้อหาแสดงถึงความเสียสละ ความรับผิดชอบ และความตั้งใจแก้ไขงานที่ต้องใช้ความอดทนสูงเพื่อกลบเกลื่อนสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้น อีกทั้งเป็นการยืนยันการแสดงความรับผิดชอบต่อผู้สร้างภาพยนตร์ให้กับผู้สร้างภาพยนตร์อีกด้วย จุดเน้นในการแก้ไขปัญหาก็กระทบต่อความสัมพันธ์ไทย-ลาวที่เกิดขึ้นนั้น ทีมผู้สร้างภาพยนตร์มุ่งระดมสมองไปที่ประเด็นการปรับแก้ทางเทคนิคไม่ว่าจะเป็นเรื่องการตัดแต่งภาพและการพากย์ใหม่ให้เข้ารูปปากเดิมมากกว่าการมุ่งปรับเนื้อหาเกี่ยวกับการคุกประเทศเพื่อนบ้านที่อาจต้องเสียค่าใช้จ่ายและยุ่งยากมากกว่า ดังนั้นความละเอียดอ่อนของทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยต่อเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจึงมีอยู่แค่เพียงระดับผิวเผินเท่านั้น

นอกจากนี้ สื่อกฎหมายเรื่องหมากเตะรีเทิร์นส (ดีวีดี, กุมภาพันธ์ 2550) ได้สร้างความหมายให้ทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยถูกกระทำอย่างซอกแซกและนำเสนอความหมายในแง่ของการเป็นผู้บริสุทธิ์ ผ่านการสัมภาษณ์ของตัวละครต่างๆ เช่น เสกสรร สุทธิจันทร์ พระเอกในเรื่องกล่าวว่า “ที่รู้ตอนแรกว่าหมากเตะไม่ได้ฉาย...กินข้าวแทบไม่ลงเลยครับ” สุชาติ เสนาคร รับบท “ภูสมิง” กล่าวว่า “อยากให้ทุกคนที่อยากจะดูหนังเรื่องนี้มาพิสูจน์ด้วยตัวเองว่า มันเป็นอย่างไงบ้าง ผมว่ามันมีอะไรหลายอย่างมากกว่านั้น” แพรว ประพิณทิพย์ นางเอกพูดถึงความรู้สึกว่า “ดีใจนะคะที่หนังได้กลับมาพิสูจน์ตัวเองอีกครั้งนึง จะได้ว่าเราไม่ได้ไปคุกใคร” การสื่อความหมายของนักแสดงเป็นการขอความเห็นใจไปยังกลุ่ม “คนไทย” ที่เป็น “พวกเดียวกัน” มากกว่าการยอมรับว่าได้กระทำผิดต่อลาว เพราะในที่สุดผู้สร้างภาพยนตร์ไทยยังคงประกาศเจตนาธรรมาภิบาลความเป็นสื่อบันเทิง ความบริสุทธิ์ใจ และความเป็นคนดีที่รับผิดชอบต่อปัญหาที่เกิดขึ้นจากความไม่ตั้งใจ ดังที่น้อย โพธิ์งาม ให้สัมภาษณ์ว่า “ก็ขอกราบขอบคุณสำหรับที่มาท้วง มาติง ก็ทำให้เรามีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง...การทำงานย่อมมีการผิดพลาด คนที่ไม่ได้ทำ คือ คนที่ไม่มีความคิด เราผิดพลาดตรงนี้แล้ว เราก็มาขอแก้ตัว แล้วก็มีเปลี่ยนแปลงใหม่” สุดท้ายได้ใช้การสัมภาษณ์ประชาชนคนไทยมาช่วย “ล้างความผิด” ด้วยการยืนยันว่า “คนไทย” ยังคงอยากดูภาพยนตร์ไทยเรื่องดังกล่าวอยู่ ซึ่งความหมายเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า “ทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทย” ได้ต่อต้านภาพ “ผู้ร้าย” ที่ไปคุกคนลาวออกไป

7.2.4 เพลงประกอบภาพยนตร์ (music video)

เพลงประกอบภาพยนตร์จากเรื่อง “หมากเตะโลกตะลึง” มีสองเพลงหลักๆ² คือ “บ่แข่งยังแพ้” และ “ซีไปไส” โดยเพลงแรกเป็นเพลงที่เรียบเรียงใหม่มาจาก “ไม่แข่งยังแพ้” ของธงไชย แมคอินไตย์ และเพลงที่สอง “ซีไปไส” แต่งเนื้อร้องทำนองและขับร้องโดยวง L.O.G. ศิลปินอิทธิพลจาก สปป.ลาว มีวีสวีดิโอเพลง “บ่แข่งยังแพ้” เป็นเพลงที่เน้นความรักระหว่างพระเอกนักฟุตบอลทีมชาติลาวกับนางเอกจี๋เงินที่คอยเป็นกำลังใจให้พระเอกอยู่ตลอด ส่วนมีวีสวีดิโอเพลง “ซีไปไส” เน้นความสนุกสนานเฮฮา โดยมีศิลปินนักร้องวง L.O.G. มาทำทำนองและเดินอิทธิพลตัดสลับไปมา กับฉากตลก ๆ ในภาพยนตร์

ภาพที่ 7.16

แสดงภาพมีวีสวีดิโอเพลง “ซีไปไส” ในฉบับของ “หมากเตะโลกตะลึง” ที่มีศิลปินลาวปรากฏอยู่ โดยมีการตัดสลับกับภาพสนุกๆ ในภาพยนตร์

ที่มา: มีวีสวีดิโอเพลงประกอบภาพยนตร์ เพลง “ซีไปไส” จากภาพยนตร์เรื่องหมากเตะโลกตะลึง (วีดิทัศน์, พฤษภาคม 2549)

สำหรับเพลงประกอบภาพยนตร์จากเรื่อง “หมากเตะรีเทิร์นส” พบว่า มีการนำเพลง “บ่แข่งยังแพ้” และ “ซีไปไส” มาเรียบเรียงใหม่ โดยเพลง “บ่แข่งยังแพ้” คงชื่อเดิม ส่วน “ซีไปไส” ถูกเปลี่ยนชื่อเป็น “อาวีสู้ๆ” ทั้งสองเพลงใช้เนื้อร้องทำนองคล้ายของเดิม เพียงแต่เปลี่ยนเนื้อที่มีคำว่า “ลาว” ให้เป็น “อาวี” เช่น “คนลาวสู้ๆ ให้ทุกคนยกย่อง” ก็เปลี่ยนเป็น “อาวีสู้ๆ ให้ทุกคนยกย่อง” การเปลี่ยนแปลงส่วนใหญ่อยู่ที่ “ภาพ” ของมีวีสวีดิโอ โดยมีวีสวีดิโอเพลง “บ่แข่งยังแพ้” เปลี่ยนจากการเน้นเรื่องความรักของพระเอกกับนางเอก มาเป็นการฟันฝ่าอุปสรรคเพื่อมุ่งสู่ชัยชนะ โดยตัวหลักในการเดินเรื่องคือ โค้ชพงษ์พันธ์กับลูกทีมที่ต้องล้มลุกคลุกคลานอยู่กับความพ่ายแพ้ แต่ในที่สุดก็พยายามลุกขึ้นสู้จนได้ชัยชนะ ภาพที่ถูกนำเสนอเป็นภาพที่เน้นถึงความ

² อ่านเนื้อเพลงได้ในบทที่ 5 หัวข้อ “การวิเคราะห์เพลงประกอบภาพยนตร์”

เจ็บปวด ความผิดหวัง ความเสียใจ และระบายอารมณ์เหล่านั้นออกมาเป็นพลังต่อสู้ โดยในมิวสิกวิดีโอจะมีการซ้อนข้อความจากหนังสือพิมพ์ฉบับต่าง ๆ ที่พาดหัวถึงเหตุการณ์ “โดนแบน” ของภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะโลกตะลึง” ตลอดเวลา สีหน้าของตัวละครที่ปรากฏมีแต่ความเครียด เศร้าสร้อย ผิดหวัง และค่อย ๆ เปลี่ยนเป็นแววตาที่มุ่งมั่นพร้อมสู้ต่อไป ข้อความจากหนังสือพิมพ์เปลี่ยนจากเรื่องการ “โดนแบน” มาเป็น “การคืนจอ” ของภาพยนตร์ และทุกอย่างลงท้ายด้วยรอยยิ้มของทุกคน ส่วนมิวสิกวิดีโอ “อาวีสู้ ๆ” เป็นภาพในลักษณะเดียวกับ “ซีไปใส” คือเน้นความสนุกสนานเฮฮาด้วยฉากตลกต่าง ๆ แต่ “อาวีสู้ ๆ” มีการตัดภาพศิลปินนักร้องวง L.O.G. ที่มาร้องและเต้นฮิปฮอปประกอบในมิวสิกวิดีโอออกทั้งหมดและแทนที่ด้วยใบหน้าท่าทาง และเรื่องราวตลก ๆ ในภาพยนตร์ให้ “มากยิ่งขึ้น” ไม่ว่าจะเป็นฉากชูรักแร้สีทอง นำมุกยึดเป็นน้ำแข็ง เดินหัวโหม่งประตู ท่านวดพิสดาร ตะลูกฟุตบอลลอยไปนอกโลก โยนแตงโม และรอยยิ้มชื่อ ๆ เป็นต้นจบตอนท้าย ๆ ด้วยตัวหนังสือที่โค้ชพงศันรินทร์เขียนบนกระดานว่า “เป้าหมาย ไปบอลโลก”

ภาพที่ 7.17

แสดงการเปรียบเทียบมิวสิกวิดีโอเพลง “บ่แข่งยิงแพ้” ระหว่างฉบับภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะโลกตะลึง” กับ “หมากเตะรีเทิร์นส”

(ภาพบน) มิวสิกวิดีโอฉบับ “หมากเตะโลกตะลึง” ที่เน้นความรักของพระเอกกับนางเอก

(ภาพล่าง) มิวสิกวิดีโอ ฉบับ “หมากเตะรีเทิร์นส” ที่เน้นอารมณ์ความรู้สึกของทีมผู้สร้างภาพยนตร์

ที่มา: มิวสิกวิดีโอเพลงประกอบภาพยนตร์จากเรื่อง “หมากเตะโลกตะลึง” (วีดิทัศน์, พฤษภาคม 2549) และ “หมากเตะรีเทิร์นส” (ดีวีดี, กุมภาพันธ์, 2550)

ตารางที่ 7.5

แสดงการเปรียบเทียบเพลงประกอบภาพยนตร์จากเรื่อง “หมากเตะโลกตะลึง”
และ “หมากเตะรีเทิร์นส”

หมากเตะโลกตะลึง	หมากเตะรีเทิร์นส
เพลง “บ่แข่งยิงแพ้” เน้นความรักของพระเอก-นางเอก	เพลง “บ่แข่งยิงแพ้” เน้นการต่อสู้เพื่อชัยชนะของทิม อาวี
เพลง “ซีไปใส” ภาพมิวสิกวิดีโอเน้นความสนุกสนาน	เพลง “อาวีสู้ๆ” เป็นเพลงเดียวกับ “ซีไปใส” แต่เปลี่ยนคำว่าลาวเป็นอาวี แต่ภาพเน้นความสนุกมากกว่าเดิม

ที่มา: เพลงประกอบภาพยนตร์จากเรื่องหมากเตะโลกตะลึง (วีดิทัศน์, พฤษภาคม 2549) และเพลงประกอบภาพยนตร์จากเรื่องหมากเตะรีเทิร์นส (ดีวีดี, กุมภาพันธ์ 2550)

จากการเปรียบเทียบในตารางที่ 7.5 พบว่า เพลงประกอบภาพยนตร์จากเรื่อง “หมากเตะรีเทิร์นส” มีความคล้ายคลึงกับของเดิม แต่จุดเน้นที่เปลี่ยนไป คือ เดิมความหมายของเพลงประกอบภาพยนตร์ “หมากเตะโลกตะลึง” เป็นจุดยืนของทีมผู้สร้างภาพยนตร์ที่เป็นคนชั้นกลางไทยต้องการสื่อไปถึงคนลาวให้กล้าก้าวออกมาแข่งขันกับโลกภายนอกหรือระบบทุนนิยมโลก ดังท่อนเพลงซีไปใสที่ว่า “คนลาวสู้ ๆ เขาจะไปบอลโลก...” หรือในเพลงบ่แข่งยิงแพ้ที่ว่า “แน่นอน ถ้ายังคิดไปอย่างนี้ เจ้าก็คงเหมือนเก่า ไม่มีวันชนะใคร...” แต่ความหมายของเพลงประกอบภาพยนตร์ “หมากเตะรีเทิร์นส” เป็นจุดยืนของทีมผู้สร้างภาพยนตร์ที่ต้องการสื่อถึงความรู้สึกของตัวเองมากกว่า เห็นได้จากการเปลี่ยนเพลง “ซีไปใส” ที่เคยใช้ถามคนลาวมาเป็น “อาวีสู้ ๆ” เพื่อพูดปลอบใจตัวเอง หรือการเน้นอารมณ์เจ็บปวดมากขึ้นในมิวสิกวิดีโอใหม่ของเพลง “บ่แข่งยิงแพ้” พร้อมกับมีข้อความหนังสือพิมพ์ขึ้นซ้อนทับภาพ เช่น “โธ่แดงหมากเตะ” “หมากเตะยุติปัญหาฉาย” “แจ้งเพื่อชาติ” ตามด้วย “เตรียมฉายหมากเตะรีเทิร์นสหลังแก้ไข” “บั้งยิ้มออกหมากเตะได้ฉายแล้ว” “หมากเตะกินโรง” เป็นต้น โดยอดิสรณ์ ตรีสิริเกษม ผู้กำกับภาพยนตร์ให้สัมภาษณ์ว่า “หลังจากที่เราแก้ไขเป็นเวอร์ชันใหม่ เราก็เอากลับมาดูใหม่... โอ้โหมันยังเข้ากับอารมณ์และสิ่งที่หนังเป็น พอหนังฉายมันก็ถือว่าได้ลงแข่งแล้ว อาจจะชนะเลิศหรือแพ้และทะเลก็ได้ แต่มันก็ยังดีกว่าไม่ได้แม้แต่จะลงแข่ง” (สื่อบุภาพยนตร์เรื่องหมากเตะรีเทิร์นส, ดีวีดี) ยิ่งไปกว่านั้น จุดยืนคนชั้นกลางไทยของผู้สร้างภาพยนตร์ที่มองว่าภาพยนตร์คือสินค้าบันเทิงถูกขับเน้นออกมาชัดเจนขึ้นในมิวสิกวิดีโอเพลง “อาวีสู้ ๆ” เพราะภาพที่ถูกนำเสนอออกมาล้วนเต็มไปด้วยฉากตลกมากขึ้นกว่าเดิม

พร้อมกับการยืนยันจากโค้ชพงศ์รินทร์ที่เป็นตัวแทนความรู้สึกของผู้สร้างภาพยนตร์ที่เป็นคนชั้นกลางรุ่นใหม่ว่า “เป้าหมาย ไปบอลโลก” นั่นคือ การมุ่งสู่ทุนนิยมโลกของฝ่ายไทยแม้ว่าจะไม่มีลาวทัศนะของทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยต่อการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจึงเป็นเพียงการแก้ไขให้เป็นไปตามความต้องการของชนชั้นปกครองลาว แต่ “ไม่เห็น” ปัญหาจริง ๆ ที่ต้องหันมาทบทวนและทำความเข้าใจระหว่างกันให้มากขึ้น ดังนั้น ความเป็นลาวในสายตากคนชั้นกลางไทยจึงมีแนวโน้มถูกฝังอยู่ในสังคมไทยต่อไป และอาจรอวันที่จะปะทุขึ้นมาใหม่อีกครั้ง

7.2.5 ตัวบทภาพยนตร์

ตารางที่ 7.6

แสดงการเปรียบเทียบตัวบทภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะโลกเตะลิง” และ “หมากเตะรีเทิร์นส”

การสร้าง ความหมายผ่าน องค์ประกอบ	สิ่งที่เหมือนเดิม	สิ่งที่เปลี่ยนไป
ชื่อเรื่อง	“หมากเตะ”	เปลี่ยนจาก “โลกเตะลิง” เป็น “รีเทิร์นส”
แก่นเรื่อง/โครง เรื่อง	- แก่นเรื่อง/โครงเรื่องเหมือนเดิม - เน้นความตลก/ละคร/เกินจริง เป็นเรื่องสมมติ - ประเทศที่นำมาแทนที่ “ลาว” ยังคง เป็นประเทศที่มีอาชีพกสิกรรม	- เปลี่ยนชื่อทีมชาติ “ลาว” เป็นทีม “อาวี” - เปลี่ยนประเทศ “ลาว” เป็นประเทศ “ราชอาณาจักรอาวี”
ตัวละคร	- ตัวละครเดิม - บทบาทของตัวละครในเรื่องคงเดิม - บุคลิกลักษณะเด่นเหมือนเดิม - ความสัมพันธ์ที่มีต่อ ไทยและโลก เหมือนเดิม	- ภูมิหลังกลุ่มตัวละครลาวถูกเปลี่ยนให้ เป็นคนในประเทศสมมติ “ราชอาณาจักรอาวี” - คำพูดว่า “ลาว” ถูกพากย์ทับเป็นคำว่า “อาวี” - สัญลักษณ์เกี่ยวกับ “ลาว” ที่ปรากฏใน เครื่องแต่งกายหรือการแต่งหน้าถูก ลบทิ้งออกไป - การใช้ภาษาของตัวละครเปลี่ยนแปลง เล็กน้อย

การสร้าง ความหมายผ่าน องค์ประกอบ	สิ่งที่เหมือนเดิม	สิ่งที่เปลี่ยนไป
สถานที่/ฉาก	<ul style="list-style-type: none"> - ชื่อประเทศไทยและประเทศอื่นๆ ในเรื่องอ้างอิงจากโลกจริง - ฉาก/สถานที่ยังคงใช้วิธีการอ้างอิงของเดิมเป็นส่วนใหญ่ 	<ul style="list-style-type: none"> - ชื่อประเทศลาวถูกเปลี่ยนให้เป็น “ราชรัฐอาวี” ซึ่งอ้างอิงจากโลกสมมติที่อยู่ในแถบทะเลจีนใต้ อาชีพหลักคือส่งออกหอยลายกระป๋อง - ฉาก/สถานที่ที่อ้างอิงถึงลาวถูกเปลี่ยนให้เป็นการอ้างอิงถึงประเทศราชรัฐอาวีแทนทั้งหมด - นครหลวงเวียงจันทน์ถูกเปลี่ยนเป็น “กรุงอาวีซิติ้” - ฉากการถ่ายทำจากสถานที่จริงของนครหลวงเวียงจันทน์ถูกตัดออกและถ่ายทำใหม่โดยจัดฉากสถานที่ถ่ายทำในประเทศไทยแถบทะเลตะวันออกให้กลายเป็นกรุงอาวีซิติ้เมืองสมมติ - รูปสัญลักษณ์ต่างๆเกี่ยวกับลาวในองค์ประกอบการจัดฉากต่างๆถูกลบทิ้งตัดทิ้ง และถ่ายใหม่เพิ่มเติม เช่น ธงชาติ ป้ายคะแนน ป้ายชื่อสมาคมเตะบอลลาว ข้อความป้ายเชียร์ในสนาม ข้อความบนกำแพงไซ และข้อความในหนังสือพิมพ์ เป็นต้น
เพลงประกอบ ภาพยนตร์	<ul style="list-style-type: none"> - เพลงชาติไทยเหมือนเดิม - เพลง “บ่แข่งยิงแพ้ว” คงเดิม 	<ul style="list-style-type: none"> - เพลงชาติลาวถูกตัดทิ้งและแต่งเนื้อร้องทำนองขึ้นใหม่กลายเป็นเพลงชาติอาวี - เพลง “ซีไปไซ” เปลี่ยนคำว่า “ลาว” เป็น “อาวี” โดยคงเนื้อร้องส่วนอื่นและทำนองเอาไว้

อดิสรณ์ ตรีสิริเกษม ผู้กำกับภาพยนตร์ ได้ให้สัมภาษณ์การเปลี่ยนแปลงจากภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะ โลกตะลึง” เป็น “หมากเตะรีเทิร์นส” ว่า

“สิ่งที่เปลี่ยนแปลงก็คือ จากเดิมที่เราเคยใช้เรื่องราว ใช้ชื่อของประเทศเพื่อนบ้านก็เปลี่ยนเป็นชื่อประเทศสมมติขึ้นมาเลย ซึ่งในที่นี้เราได้ตั้งชื่อว่าประเทศอาวี แต่อันนี้เรื่องราวจะเหมือนเดิม ...คอนเซ็ปต์ของการแก้ไขในครั้งนั้นก็ถือว่า เราลบทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับประเทศเพื่อนบ้านของเราออก...ไม่ว่าจะเป็นธงชาติ เพลงประจำชาติ คำศัพท์เฉพาะบางคำ อย่างสัญลักษณ์ใดๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเทศเพื่อนบ้านของเรา โดยใช้เทคนิคคอมพิวเตอร์ แล้วก็มีการลงเสียงพากย์ทับไปบางประโยค บางคำเท่านั้น... ส่วนในเรื่องการตัดต่อ มุมมอง มุขตลก หรือแก้กัต่างๆยังอยู่ครบถ้วน”
(สื่อบทภาพยนตร์เรื่องหมากเตะรีเทิร์นส, คีวีดี)

จากการให้สัมภาษณ์ของผู้กำกับภาพยนตร์และการแสวงหาหลักฐานอื่นๆ เช่น บทภาพยนตร์ โฆษณาตัวอย่างภาพยนตร์ ภาพยนตร์ที่ฉาย และสื่อบทภาพยนตร์ ผู้วิจัยพบความเปลี่ยนแปลงในตัวบทภาพยนตร์ดังนี้

1) ชื่อภาพยนตร์ถูกเปลี่ยนจาก “หมากเตะ โลกตะลึง” เป็น “หมากเตะรีเทิร์นส” ความหมายเดิมที่คงอยู่คือ “หมากเตะ” ที่เป็นสัญลักษณ์ “ความเป็นท้องถิ่น” แต่ที่เปลี่ยนไปคือ “โลกตะลึง” ที่กลายเป็น “รีเทิร์นส” ส่วนผสมใหม่เป็นการนำภาษาอังกฤษซึ่งเป็นสัญลักษณ์ของ “ความเป็นโลก” เข้ามาประกบกับ “ความเป็นท้องถิ่น” ดังนั้นภาพยนตร์ไทยเรื่อง “หมากเตะรีเทิร์นส” จึงคงยืนยันท่วงทีเดิมของความเป็นทุนนิยมว่าต้องการมุ่งสู่ “ความเป็นโลก”

2) แก่นเรื่อง/โครงเรื่อง มีการเปลี่ยนแปลงในสาระสำคัญคือ การเปลี่ยนชื่อ “ทีมชาติลาว” ให้เป็น “ทีมชาติอาวี” และเปลี่ยน “ประเทศลาว” เป็นประเทศ “ราชรัฐอาวี” เห็นได้ว่าจุดที่ทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยยอมจำนนต่อชื่อเรียกร่องคือ “การรื้อ” คำเรียกชื่อ “ลาว” ในบริบทความหมายเกี่ยวกับ “รัฐชาติ” โดยเปลี่ยนเป็นชื่อประเทศสมมติ นั่นหมายความว่า “รัฐชาติ” มีอำนาจครอบงำความหมาย “ความเป็นชาติ” เพราะชนชั้นปกครองลาวเรียกร่องให้แก้ไขชื่อประเทศและทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยก็ยอมแก้ไขให้ตามคำขอ แสดงว่าทั้งสองฝ่ายยอมรับว่ารูปสัญลักษณ์ “รัฐชาติ” มีความหมายในลำดับต้น ๆ ต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ การยุติปัญหาจึงต้องแก้ “ชื่อ” เป็นสำคัญ แต่สำหรับเนื้อหาลักษณะอื่น ๆ ในโครงเรื่องที่เคยถูกอ้างว่าเป็นการดูถูกประเทศเพื่อนบ้านที่

ไม่ได้รับการเปลี่ยนแปลงแก้ไข จนชั้นปกครองลาวมิได้แสดงท่าทีอย่างใดออกมาหลังทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยยอมแก้ไขชื่อ “ลาว” ออกไปแล้ว

ทั้งที่จริง ๆ เนื้อหาต่าง ๆ ในภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะรีเทิร์นส” ยังคงเหมือนเดิม แต่เปลี่ยนเป็นนามประเทศสมมติอันใหม่ คือ “ราชรัฐอาวี” ประเทศเล็ก ๆ ที่ตั้งอยู่บนเกาะในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีประชากรอาศัยอยู่เพียงห้าแสนคน ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาราชการ และใช้ภาษาไทยอีสานเป็นภาษาท้องถิ่น มีรายได้หลักจากการทำประมงโดยเฉพาะหอยลาย (สตู้ภาพยนตร์เรื่องหมากเตะรีเทิร์นส, ดีวีดี) ราชรัฐอาวีถูกทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยประกอบสร้างความหมายให้เป็น “ประเทศเพื่อนบ้าน” ในภูมิภาคแถบนี้ของไทย แต่คือยกว่า เพราะราชรัฐอาวีเป็นเพียง “ประเทศเล็ก ๆ” “ทำกสิกรรมประมง” และ “เคยเป็นอาณานิคมของต่างชาติ” เป็นคันการแสดง “ความเหนือกว่า” ของทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยที่เคยถูกฝ่ายลาวอ้างว่าเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างประเทศระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้านกลับไม่ได้รับการทักท้วงหลังการเปลี่ยนชื่อเป็น “ราชรัฐอาวี” แสดงว่าความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในมุมมองของทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยกับลาวนั้นเป็นเพียงความสัมพันธ์แบบ “ประเทศเรา” กับ “ประเทศเขา” หากเป็นประเทศอื่นลาวก็ไม่ขอยุ่งเกี่ยวแม้ว่าประเทศที่อ้างขึ้นมาใหม่จะใช้ภาษาไทยอีสานเป็นภาษาท้องถิ่นก็ตาม

3) ตัวละครมีการเปลี่ยนแปลงในสาระสำคัญ คือ การเปลี่ยนเชื้อชาติ “คนลาว” ให้กลายเป็น “คนอาวี” ที่มีถิ่นอาศัยอยู่บนเกาะแถบทะเลจีนใต้ ภาษาราชการคือภาษาอังกฤษ ส่วนภาษาในชีวิตประจำวันใช้ “ภาษาอีสาน” เช่นเดียวกับคนไทยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประชากรทำอาชีพประมงและมีฐานะไม่สู้ดีนัก ผู้วิจัยมองว่า การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นเพียงการเปลี่ยน “รูปสัญลักษณ์” แต่ “รหัสความหมาย” แบบไทยยังคงเดิม เพราะตัวละครในประเทศสมมติถูกเปลี่ยนเฉพาะรูปสัญลักษณ์จากคำว่า “ลาว” เป็น “อาวี” แต่ความหมายสัญลักษณ์ที่เป็นมายาคติ (myth) จากการประกอบสร้างความหมายของสังคมไทยยังคงหยิบยื่นความหมายว่าตน “เหนือกว่า” ประเทศรอบบ้านที่เต็มไปด้วยล้าหลังและต้องพึ่งพิงความช่วยเหลือจากฝ่ายไทย เห็นได้จากตัวบท “หมากเตะโลกตะลึง” ยังคงให้โค้ชฟุตบอลชาวไทยเป็นผู้พา “อาวี” ไปฟุตบอลโลก อดิศรณ ตรีสิริเกษม เล่าว่า “เรื่องราวก็จะเหมือนเดิม เป็นเรื่องราวของโค้ชฟุตบอลชาวไทยที่มีความใฝ่ฝันอยากจะได้ไปบอลโลก แต่กลายเป็นว่าหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในเรื่องไม่เห็นด้วย ชะตาชีวิตก็เลยพลิกผันให้โค้ชพงศ์รินทร์ต้องไปทำทีมอาวีแทน” (สตู้ภาพยนตร์เรื่องหมากเตะรีเทิร์นส, ดีวีดี)

นอกจากนี้ ตัวละครอาวีได้ถูกอ้างว่าพูด “ภาษาอีสาน” ของไทย ซึ่งจริง ๆ แล้วภาษาที่ตัวละครอาวีพูดในภาพยนตร์แทบไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงจากตัวละครลาวในฉบับเดิม เพียงแต่มีการพากย์ทับเฉพาะคำว่า “ลาว” ให้เป็น “อาวี” การประกอบสร้างความหมายใหม่โดยการ

อ้างว่าภาษาที่ตัวละครลาวเคยพูดเป็น “ภาษาอีสาน” ของไทย เป็นการใช้อำนาจในการครอบงำวัฒนธรรมลาวว่าเป็นของไทย หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ การสร้างความชอบธรรมว่าภาษาที่ลาวใช้นั้นเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมไทย อย่างไรก็ตาม แม้ภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะรีเทิร์นส” ยืนยันการใช้ภาษาเดิมเสียงเดิมโดยเปลี่ยนแปลงคำบางคำเพียงเล็กน้อย แต่ทางชนชั้นปกครองลาวก็ไม่ได้ท้วงติงกลับมาแต่อย่างใดว่า “ภาษา” ที่ใช้ในภาพยนตร์เรื่องหมากเตะรีเทิร์นส คือ “ภาษาลาว” นั้นหมายถึง “การยอมรับ” ว่าภาษาอีสานอาจจะคล้าย แต่ก็ไม่ใช่ภาษาลาว

4) สถานการณ์/ฉาก มีการเปลี่ยนแปลงในสาระสำคัญคือ เปลี่ยนฉากในโลกจริงและการลบสัญลักษณ์ต่าง ๆ ของลาวออกไป อาทิ นครหลวงเวียงจันทน์ อนุสาวรีย์ลาว ชงชาติลาว และป้ายโฆษณาภาษาลาว เป็นต้น การเจรจาต่อรองกันระหว่างผู้ปกครองลาวกับกลุ่มทุนผู้สร้างภาพยนตร์ไทยเรื่อง “หมากเตะโลกตะลึง” ได้ข้อยูติเบื้องต้นว่าหากภาพยนตร์ไม่ได้นำเสนอเรื่องราวเกี่ยวกับลาว ทางชนชั้นปกครองลาวก็ไม่มีปัญหา วิธีการแก้ไขของทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยได้ใช้เทคนิคคอมพิวเตอร์เข้ามาลบสัญลักษณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับลาวออกไปจากฉาก เช่น การลบชงชาติลาวบนหน้าอกเสื้อนักกีฬา การเปลี่ยนชงชาติลาวให้กลายเป็นธงพื้นสีขาวและสีแดง การลบข้อความภาษาลาว และการเปลี่ยนข้อความตัวหนังสือคำว่าลาวเป็นอาวี เป็นต้น ส่วนฉากสถานที่จริงในลาวก็ใช้วิธีการถ่ายทำเพิ่มเติมใหม่โดยใช้สถานที่ถ่ายทำชายทะเลในประเทศไทยให้สมมติว่าเป็นราชรัฐอาวีแทน ซึ่งการถ่ายซ่อมมีเป็นจำนวนเพียงเล็กน้อยเท่านั้น เพราะเดิมใช้สถานที่ถ่ายทำในประเทศไทยอยู่แล้ว ภายหลังจากการแก้ไขจนเสร็จ ทางบริษัทผู้สร้างภาพยนตร์หมากเตะโลกตะลึงได้นำไปให้ทางเจ้าหน้าที่ลาวตรวจสอบอีกครั้ง ซึ่งทางการลาวไม่ได้ติงกลับมา (อดิศรณ ตรีศิริเกษม, สัมภาษณ์ในรายการโทรทัศน์ ทุกพุธทุกแฉง) ผู้สร้างภาพยนตร์จึงได้นำออกฉายตามที่ได้ตกลงกันไว้ ในที่นี้เห็นได้ว่าแม้กระแสโลกาภิวัตน์หรือทุนนิยมโลกมีอิทธิพลอย่างมากในปัจจุบัน แต่อุดมการณ์ “ชาตินิยม” ยังคงมีบทบาทสำคัญในเวทีความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

5) เพลงประกอบภาพยนตร์ มีการเปลี่ยนแปลงในสาระสำคัญ คือ เนื้อเพลง “บ่แข่งยังแพ้” เหมือนเดิม เพลง “ซีไปไส” เปลี่ยนจากคำว่า “ลาว” เป็น “อาวี” ส่วนเพลงชาติลาวถูกตัดทิ้งกลายเป็นเพลงชาติอาวีที่แต่งขึ้นใหม่ ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นชี้ให้เห็นว่า “เพลงชาติ” มีอำนาจสูงสุดกว่าในบรรดาเพลงอื่น ๆ เพราะเป็นเพลงเดียวที่ต้องถูกรื้อถอนออกไปทั้งเพลงโดยไม่สามารถปรับแต่งเนื้อร้องได้แต่อย่างใด ในขณะที่เพลง “ซีไปไส” ซึ่งเป็นทำนองฮิพฮอปสามารถคงทำนองเพลงเดิมเอาไว้ มีเพียงการแก้ไขคำว่า “ลาว” เป็น “อาวี” โดยคำอื่น ๆ ยังคงเดิม ดังนั้นแม้ว่าโลกาภิวัตน์ได้ทำให้อำนาจรัฐลดลง แต่โลกาภิวัตน์ก็มิได้มีอำนาจเหนือรัฐชาติทั้งหมด เพราะเมื่อเกิดปัญหาในกรณีนี้ขึ้นมา พบว่า แม้ทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยสนับสนุนแนวคิดทุนนิยมโลก แต่เมื่อชนชั้นปกครองลาวอ้างเรื่องอำนาจอธิปไตยของชาติผ่านการร้องเพลงชาติ ทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทย

ก็ได้ขอยืมงานต่อลาวในประเด็นเหล่านี้ กล่าวคือ การขอมตัดฉากการร้องเพลงชาติลาวทิ้งทั้งจาก และแต่งเพลงใหม่ หรือการขอมลบบทภาพสัญลักษณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับประเทศลาวออกไป

7.3 สรุปความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการต่อสู้ทางความหมายต่อคำว่า“ลาว”

ในตัวแทนภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะ”

กระบวนการประกอบสร้างความหมาย “ความเป็นลาว” เป็นปฏิสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่หยุดนิ่ง เห็นได้ว่าภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะ โลกตะลึง” ได้สร้างความหมาย “ความเป็นลาว” เอาไว้อย่างหนึ่งจากจุดยืนของทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทย แต่เมื่อถึงขั้นตอนการบริโภคความหมาย กลับมีการถูกต่อต้านความหมายจากฝ่ายผู้ปกครองลาว ทั้งสองฝ่ายเป็นส่วนหนึ่งในกระบวนการสร้างหรือสร้างความจริงว่าด้วย “ลาว” ที่ทำให้ความหมายไม่หยุดนิ่ง ต่างฝ่ายต่างมีอำนาจในการผลิตซ้ำ เจริญต่อรอง หรือสร้าง และประกอบสร้างขึ้นมาใหม่ ซึ่งในหัวข้อนี้พบว่า กลุ่มที่มีบทบาทสำคัญในการประกอบสร้างและหรือสร้างความหมายเกี่ยวกับลาวในตัวแทนภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะ โลกตะลึง” คือ กลุ่มผู้สร้างภาพยนตร์ไทยซึ่งเป็นคนชั้นกลางไทยรุ่นใหม่กับชนชั้นปกครองลาว โดยทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยกับชนชั้นปกครองลาวมีจุดยืนเกี่ยวกับการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมระหว่างประเทศที่แตกต่างกัน ทำให้เกิดความขัดแย้งกันทางด้านความคิดและนำไปสู่ความขัดแย้งทางความหมายที่มีมุมมองแตกต่างกัน ฝ่ายผู้สร้างภาพยนตร์ไทยที่เป็นคนชั้นกลางไทยสนับสนุนเศรษฐกิจทุนนิยมเสรีตามแบบตะวันตกอย่างมาก จึงได้สร้างความหมายให้ทุกชาติรวมทั้งลาวต่างกระหายอยากกระโจนเข้าสู่ระบบการแข่งขันเสรี ทั้งๆที่แนวทางในการดำเนินนโยบายของแต่ละประเทศมีความแตกต่างไม่ได้เป็นหนึ่งเดียวกัน แต่ทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยได้เหมารวมให้ทุกประเทศต้องคิดเหมือนกับตนเองหมด หากประเทศใดไม่พร้อมเข้าสู่ระบบการแข่งขันในโลกทุนนิยมอย่างเช่นประเทศลาว ก็จะถูกทำให้กลายเป็นประเทศที่ดูล้ำหลังและวิ่งตามโลกไม่ทัน ตัวบทภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะ โลกตะลึง” จึงเป็นการสร้างประกอบลาวขึ้นด้วยจุดยืนของทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยซึ่งเป็นคนชั้นกลางไทยรุ่นใหม่ที่มีมองว่าสังคมไทยมีความพร้อมในการแข่งขันสูงกว่าหลายประเทศ การสร้างความหมายให้ไทยดูมีศักยภาพสูงในการแข่งขันทำให้ทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยต้องหา “ความเป็นอื่น” (otherness) ขึ้นมาเปรียบเทียบเพื่อให้ไทยดูโดดเด่นมากขึ้นในเวทีโลก นั่นก็คือ การนำไทยไปเปรียบเทียบกับประเทศเพื่อนบ้านที่มีฐานะทางเศรษฐกิจที่ยากจนกว่าขึ้นมา เช่น การประกอบสร้างความหมายเกี่ยวกับลาว โดยกดทับลาวเอาไว้ให้ดูด้อยกว่าไทยเสมอ

ส่วนชนชั้นปกครองลาวมองว่า ลาวมีสิทธิตัดสินใจเลือกว่าจะดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจเช่นไรให้เหมาะสมกับตนเอง ลาวไม่ต้องการกระโจนเข้าสู่โลกทุนนิยมอย่างเต็มตัวแบบไทย เพราะประสบการณ์ที่ผ่านมาลาวถูกภัยคุกคามจากจักรวรรดิโลกมาพอแล้ว การสร้างความหมายถูกลาวเพื่อกระตุ้นให้ลาวเป็นแบบที่คนอื่นอยากให้เป็น ถือเป็นก้าวล่วงอำนาจอธิปไตยของลาว ทำให้ลาวจำเป็นต้องลุกขึ้นมาต่อต้านความหมายที่ถูกประกอบสร้างโดยคนอื่น โดยการบอกให้รู้ว่าลาวมีเกียรติมีศักดิ์ศรีเหมือนกับชาติอื่นๆ มีความสุขตามอัตภาพ และใช้ชีวิตอย่างพอเพียงตามหลักพุทธธรรมมากกว่าวิ่งตามกระแสทุนนิยมโลกอย่างสุดโต่ง ลาวยอมรับว่าผู้ไทยในด้านเศรษฐกิจไม่ได้ แต่ลาวก็มีจุดแข็งที่เหนือกว่าไทยในเรื่องคุณธรรมและจิตใจรักชาติ

การต่อสู้ทางความหมายที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มผู้สร้างภาพยนตร์ไทยซึ่งเป็นคนชั้นกลางไทยรุ่นใหม่กับชนชั้นปกครองลาวส่งผลให้รูปสัญลักษณ์ (signifier) “ลาว” ในตัวบทภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะโลกเตะลิง” ต้องถูกรื้อถอนออกไปทั้งหมด แต่การต่อสู้ทางความหมายเกี่ยวกับ “ความเป็นลาว” ที่เป็นปัญหารากลึกลงนั้นมิได้หมดไป เพราะผู้วิจัยพบว่าทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยยินยอมเปลี่ยนเพียงรูปสัญลักษณ์เพื่อลดความขัดแย้งระหว่างประเทศลง แต่ความหมายหรืออุดมการณ์ (signified/ideology) ที่ถูกฝังไว้อยู่ในสังคมไทยเกี่ยวกับการมองประเทศเพื่อนบ้านนั้นมิได้มีการเปลี่ยนแปลงในสาระสำคัญ ฝ่ายผู้สร้างภาพยนตร์ไทยซึ่งเป็นคนชั้นกลางไทยรุ่นใหม่ยังคงมอง “ไทย” เป็นศูนย์กลางที่มีความเหนือกว่าประเทศอื่น ๆ ในภูมิภาคในการแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจและยังคงยืนยันว่าทุกประเทศควรหันไปดำเนินนโยบายการค้าเสรีเพราะเส้นทางนี้คือจุดสุดยอดของพัฒนาการทางสังคม การประกอบสร้าง/หรือสร้างความหมายในตัวบทของทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยได้ใช้มุมมองเศรษฐกิจแบบการแข่งขันเสรีเป็นหลัก แต่กลับไม่ให้ความสำคัญกับมิติทางด้านวัฒนธรรมซึ่งเป็นสิ่งที่ชนชั้นปกครองลาวเรียกร้องให้ฝ่ายไทยต้องทำความเข้าใจในมิตินี้ให้มากขึ้น โดยเฉพาะในสื่อบันเทิงไทยที่ต้องใช้ความละเอียดอ่อนในการแสดงออกต่อประเทศเพื่อนบ้านด้วยความจริงใจและเข้าใจมากขึ้น เพราะคนไทยบางกลุ่มยังคงขาดความเข้าใจที่ลึกซึ้งในมิติทางด้านวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาระหว่างไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ทำให้การประกอบสร้างความหมายใด ๆ ต่อประเทศรอบบ้านของไทยจึงมักเพิกเฉยความรู้สึกของผู้อื่น

นอกจากนี้ ผู้วิจัยพบว่า การประกอบสร้างความหมายในตัวบทภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะโลกเตะลิง” ได้สร้างความหมายให้ทุนนิยมโลกมีอำนาจสูงกว่าความเป็นชาติ และไทยมีอำนาจเหนือลาว แต่เมื่อเข้าสู่การต่อสู้ทางความหมายในโลกจริง พบว่า โลกาภิวัตน์มิได้มีอำนาจเหนือรัฐชาติ และไทยก็ได้มีอำนาจเหนือลาวในโลกความเป็นจริง ฝ่ายผู้ปกครองลาวได้ปฏิเสธความเป็นทุนนิยมอย่างสุดโต่ง และต่อต้านการใช้ลาวเป็นตัวดำเนินเรื่องที่ทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยประกอบสร้างขึ้น โดยอ้างเรื่องอำนาจอธิปไตยของชาติแบบลัทธิชาตินิยม จนทำให้ทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทย

ต้องยอมจำนนต่อลาวในที่สุด เห็นได้จากภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะรีเทิร์นส” ซึ่งเป็นฉบับแก้ไข กลุ่มผู้สร้างภาพยนตร์ของไทยยอมตัดเนื้อหาเกี่ยวกับลาวทิ้งทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นเพลงชาติลาว สัญลักษณ์ต่าง ๆ เกี่ยวกับลาว และสถานที่ในประเทศลาว เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแสดงว่ารัฐชาติไม่ได้ถูกระบบทุนนิยม โลกกลืนหายไป รัฐยังคงมีบทบาทสำคัญในยุคโลกาภิวัตน์ต่อระบบความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

อย่างไรก็ดี ความเป็นลาวที่ถูกตัดทิ้งในภาพยนตร์เรื่อง “หมากเตะรีเทิร์นส” ส่วนใหญ่เป็นการต่อรองกันเฉพาะกลุ่มผู้มีอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวข้องของทีมผู้สร้างภาพยนตร์ไทยกับชนชั้นปกครองลาว แต่ดังที่กล่าวมาแล้วว่าความหมายจะถูกผลิต/ผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น การลบ “รูปสัญลักษณ์” ลาวโดยคง “ความหมาย” ในตัวบทจึงไม่ได้เป็นการสิ้นสุดของกระบวนการประกอบสร้างความหมายเกี่ยวกับลาว ผู้วิจัยมองว่าการเปลี่ยน “หมากเตะ โลกดะสิง” ให้เป็น “หมากเตะรีเทิร์นส” เป็นการยุติปัญหาเพียงชั่วคราว แต่ความคุกรุ่นของปัญหาการประกอบสร้างความเป็นลาวในเชิงอุดมจากสังคมไทยยังคงดำเนินต่อไปในกลุ่มผู้รับสารอื่น ๆ ที่ไม่ได้มีอำนาจในการกำหนดนโยบายโดยตรง ดังนั้น ในบทถัดไปจึงมีเป้าหมายศึกษาแนวโน้มในอนาคตว่า ความขัดแย้งทางความหมายว่าด้วย “ความเป็นลาว” จะยังคงคุกรุ่นอยู่บนความสัมพันธ์ไทย-ลาวมากน้อยเพียงใด